

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**ANALIZA DEJAVNIKOV TURISTIČNEGA
POVPRAŠEVANJA TUJCEV PO SLOVENIJI**

Ljubljana, maj 2004

MOJCA BERČIČ

IZJAVA

Študentka Mojca Berčič izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Tanje Mihalič (somentor: mag. Roman Rogelj), in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. POJMA TURIZEM IN TURIST	2
3. TURISTIČNO POVPRASEVANJE	3
3.1. Opredelitev turističnega povpraševanja	3
3.2. Dejavniki turističnega povpraševanja	4
3.2.1. Krippendorfov model	4
3.2.2. Cicvaričev model	4
3.2.3. Planinov model	5
3.2.4. Model Witt in Witt	5
3.2.4.1. Dohodek	6
3.2.4.2. Cena	8
3.2.4.3. Cene substitutivnih destinacij	9
3.2.4.4. Slamnate spremenljivke	10
3.2.4.5. Priljubljenost	10
3.2.4.6. Navade	10
3.2.4.7. Ostali dejavniki	11
4. OBLIKOVANJE MODELA IN ZBIRANJE PODATKOV ZA REGRESIJSKO ANALIZO	11
4.1. Izbira držav in obdobja	12
4.2. Izbira dejavnikov turističnega povpraševanja	12
4.3. Regresijska analiza	15
5. STATISTIČNO PRESOJANJE PRIMERNOSTI REGRESIJSKEGA MODELA	17
5.1. Statistična značilnost regresijskih koeficientov (t-statistika)	17
5.2. Testiranje statistične značilnosti regresijskega modela (F-statistika)	17
5.3. Determinacijski koeficient	18
5.4. Predznaki parametrov	18
5.5. Multikolinearnost	19
5.6. Avtokorelacija	19
5.7. Heteroskedastičnost	20
6. ANALIZA IN INTERPRETACIJA REZULTATOV	20
6.1. Turistično povpraševanje Avstrijcev po Sloveniji	21
6.2. Turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji	23
6.3. Turistično povpraševanje Nemcev po Sloveniji	26
6.4. Turistično povpraševanje Nizozemcev po Sloveniji	28
6.5. Turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji	30
6.6. Primerjava turističnega povpraševanja tujih gostov	32
7. SKLEP	35
LITERATURA	36
VIRI	37

PRILOGE

1. UVOD

Ker ima človek prirojeno potrebo po gibanju in potovanju, je turizem star toliko kot človeštvo. Sodobni turizem, ki je značilen za zadnjih dvesto let, je nastal kot posledica industrializacije in urbanizacije. Prebivalci v velikih urbanih središčih so zaradi slabših razmer čutili čedalje večjo potrebo po turistični rekreaciji. Zaradi večje produktivnosti dela in rasti osebnih prejemkov so imeli nekaj prostega časa in presežek finančnih sredstev. Tehnični napredek je izboljšal tudi prometna sredstva in nastali so prvi turistični kraji (Mihalič, Planina, str. 9).

Po drugi svetovni vojni je turizem rasel izjemno hitro, glede na finančni promet je največja industrija na svetu in vsako deseto delovno mesto je že povezano s turizmom. V svetovnem merilu so v letu 2002 zabeležili več kot 700 milijonov mednarodnih turistov, mednarodni devizni turistični zaslužki pa so znašali 474 milijard dolarjev ali 675 ameriških dolarjev na turista.

Svetovna turistična organizacija (WTO) za leto 2020 napoveduje, da bo število turistov naraslo na 1,56 milijard. Najbolj obiskani deli sveta bodo Evropa, vzhodna Azija in Pacifik ter Amerika. Kljub dobremu obisku tujih turistov naj bi Evropa in Amerika beležili upad rasti obiskov zaradi privlačnosti južne ter vzhodne Azije in Pacifika, Srednjega vzhoda in Afrike, ki naj bi v prihodnosti imeli največjo porast v številu turistov (Tourism 2020 Vision, 2000).

Turizem v Sloveniji se je začel razvijati skoraj istočasno kot drugod po Evropi, vendar je bil njegov razvoj zaradi pogostih političnih, družbenih in ekonomskih sprememb počasnejši in neenakomeren. V letu 2001 smo v Sloveniji zabeležili 7.129.602 prenočitev turistov, od tega je bilo 3.316.125 domačih in 3.813.477 tujih turistov. V primerjavi z letom poprej se je povečalo število prenočitev tujcev, ki je leta 2000 znašalo 3.404.097, število domačih turistov pa se je nekoliko zmanjšalo, skupno število nočitev leta 2000 pa je bilo 6.718.998 (Letni pregled turizma, 2003).

Namen diplomskega dela je analizirati vpliv nekaterih dejavnikov na turistično povpraševanje Avstrijcev, Italijanov, Nemcev, Nizozemcev in Britancev po Sloveniji. To so države, ki imajo največje deleže v celotnem številu prenočitev tujih turistov v Sloveniji. Gibanje količine turističnega povpraševanja smo proučevali v odvisnosti od dohodka (bruto domači proizvod na prebivalca), cene (indeks cen gostinskih storitev v Sloveniji, podan v stalnih cenah držav izvora turistov), priljubljenosti (časovna spremenljivka) in navad (odložena odvisna spremenljivka) tujih turistov. Močen vpliv na turistično povpraševanje so imeli tudi vojna v Sloveniji leta 1991, ki se je nato preselila na Hrvaško ter v Bosno in Hercegovino, ter nemiri na Kosovu leta 1999. Obdobje proučevanja je od leta 1981 do 2001.

V prvem poglavju smo opredelili pojma turist in turizem, v drugem pa turistično povpraševanje. Izmed modelov dejavnikov turističnega povpraševanja smo bolj podrobno

opisali model Witt in Witt, saj nam je le-ta služil za zgled pri izbiri dejavnikov za analizo turističnega povpraševanja tujih turistov po Sloveniji. Odvisnost količine turističnega povpraševanja od izbranih pojasnjevalnih spremenljivk smo proučevali z regresijsko analizo. Zanesljivost regresijskega modela pa smo analizirali z izračuni relevantnih statističnih meril. Na podlagi regresijskih koeficientov smo razložili, kako posamezni dejavniki vplivajo na gibanje turističnega povpraševanja turistov iz posameznih držav, nato pa smo še primerjali njihov vpliv med državami.

2. POJMA TURIZEM IN TURIST

Pomen turizma se je do danes precej spremenil, saj so še v osemnajstem stoletju le redki potovali zaradi zabave in razvedrila. Potovanja so bila v glavnem povezana s trgovanjem in romanji (Bull, 1993, str. 16). Beseda turizem se je prvič pojavila leta 1811 v angleškem časopisu in je imela sprva posmehljiv prizvok (Lundberg, 1995, str. 4). Danes »turizem združuje aktivnosti, ki so povezane s potovanjem in z bivanjem oseb izven običajnega življenjskega okolja za ne več kot leto dni zaradi zabave, poslov in drugih motivov« (Mihalič, Planina, 2002, str. 30).

Opredelitev pojma turist po klasifikaciji Svetovne turistične organizacije (WTO – World tourism organisation), ki je vodilna globalna organizacija na področju turizma, je, da »so turisti obiskovalci, ki v obiskani državi ostanejo vsaj eno noč, toda manj kot eno leto. Njihovi motivi za potovanje so preživljanje prostega časa (sprostitvev, kulturni dogodki, zdravje, šport ...), obiski prijateljev in sorodnikov, posli, zdravljenje, romanja ali drugo« (Mihalič, Planina, 2002, str. 27–28).

Izrazi, ki se pojavljajo v zvezi z vrstami turizma, so številni in jih največkrat vežemo na kriterije delitve. Tako na primer poznamo glede na kriterij ekološka škodljivost individualni in masovni turizem, glede na motiv potovanja poslovni, počitniški, kongresni, študijski, nakupovalni, kulturni, lovski, športni turizem. Statistična metodologija Republike Slovenije loči turizem po turističnih krajih na mesto Ljubljana ter zdraviliške, obmorske, gorske in druge turistične kraje.

V diplomskem delu pogosto navajamo izraza receptivni in emitivni turizem. Kriterij za to delitev je smer gibanja turistov. Izraz emitivni turizem izvira iz izraza emisija, ki pomeni oddajanje, odpošiljanje, izžarevanje. Emitivni turizem se torej nanaša na »odtekanje« oziroma potovanja turistov iz kraja stalnega bivanja. Izraz receptivni turizem pa je nastal v povezavi z izrazom recepcija, ki pomeni sprejemanje gostov in se nanaša na sprejemanje turistov v turističnem kraju. Po kriteriju izvora turistov pa ločimo domači in mednarodni turizem. Domači turizem se navezuje na potovanja prebivalcev znotraj domovine, pri mednarodnem turizmu pa pride do prestopa državne meje v kateri koli smeri (Mihalič, Planina, 2002, str. 31–35).

V diplomskem delu tako analiziramo tisti del mednarodnega receptivnega turizma v Sloveniji, ki ga ustvari pet držav, ki dosegajo največje deleže v celotnem številu nočitev v Sloveniji. Slovenija sicer spada med receptivne države, kar pomeni, da število tujih turističnih nočitev v Sloveniji presega število nočitev slovenskih državljanov v tujini.

Na turističnem trgu se srečujeta turistično povpraševanje ter ponudba in oblikuje se cena turističnega proizvoda. Za turistični trg je značilna prostorska ločenost ponudbe in povpraševanja ter prisotnost turističnih posrednikov, visoka cenovna elastičnost turističnega povpraševanja, nizka cenovna elastičnost ponudbe in sezonska spremenljivost ponudbe in povpraševanja (Mihalič, Planina, 2002, str. 198).

3. TURISTIČNO POVPRASHVANJE

3.1. Opredelitev turističnega povpraševanja

»Turistično povpraševanje označuje tista količina turističnih dobrin, ki jih turist želi potrošiti pri dani ravni cen ali pri danem stanju deviznih tečajev« (Mihalič, Planina, 2002, str. 77).

Turistično povpraševanje se razlikuje od povpraševanja po neturističnih dobrinah, saj (Mihalič, Planina, 2002, str. 78):

- turistični proizvod vsebuje poleg namensko proizvedenih elementov tudi naravne, kulturne ali socialne privlačnosti destinacije, ki jih ni mogoče več proizvajati;
- turisti, ki potujejo v tujino, so občutljivi na gibanje deviznih tečajev. Čeprav devizni tečaji že posredno vplivajo na ceno počitnic, pogosto nastopajo v modelih turističnega povpraševanja kot samostojna spremenljivka zaradi psihološkega vpliva, ki ga imajo na turiste;
- turistično povpraševanje je realno, saj nam pove le, koliko dobrin turist dejansko kupi oziroma porabi, ne pa, koliko jih želi;
- količino turističnega povpraševanja običajno merimo s številom vstopov tujih turistov v državo ali z nočitvami turistov v osnovnih in dopolnilnih zmogljivosti. Lahko ga merimo tudi vrednostno, in sicer s količino finančnih sredstev, ki jih turisti porabijo za nakupe turističnih dobrin oziroma so jih pripravljene nameniti za nakupe;
- cene turističnih dobrin so agregatne za vse tiste vrste dobrin, ki jih trošijo turisti. Sestava agregata se močno razlikuje med posamezniki ter prostorsko in časovno, odločilno je povprečje ali značilni agregat.

Določanje količine povpraševanja je zapleten postopek, predvsem v primeru potencialnega povpraševanja, ki obsega osebe, ki imajo potrebe po začasni zapustitvi stalnega bivališča s turističnimi motivi ter dovolj prostega časa in dohodka za zadovoljitev teh potreb. Gre torej za količino dobrin, ki jih turist želi kupiti, ne pa za tiste, ki jih dejansko kupi ali potroši (Cooper, 1993, str. 15). Potencialno povpraševanje je oblika povpraševanja, ki se pojavi na trgu in po

katerem se ravna ponudba, njena količina in cena. Poleg potencialnega povpraševanja poznamo tudi:

- idealno povpraševanje, ki obsega vse prebivalce, ki imajo potrebo po začasni zapustitvi stalnega bivališča s turističnimi motivi;
- realno povpraševanje obsega osebe, ki imajo potrebe, so plačilno sposobne ter imajo dovolj prostega časa in potrebe dejansko zadovoljijo.

Idealno turistično povpraševanje se na trgu sploh ne pojavi, potencialno turistično povpraševanje pa je zaradi težav pri ugotavljanju količine v veliki meri le teoretska postavka. Zato se v modelih turističnega povpraševanja velikokrat uporablja kar realno povpraševanje, ki se meri s številom turistov ali s številom nočitev turistov, kljub dejstvu, da na ceno vplivajo vsi povpraševalci, ne samo tisti, pri katerih pride do nakupa (Mihalič, Planina, 2002, str. 79–82).

3.2. Dejavniki turističnega povpraševanja

Dejavnikov, ki oblikujejo turistično povpraševanje, je veliko, nekateri so drug z drugim povezani in med seboj odvisni. Obstajajo številni modeli turističnega povpraševanja, ki združujejo manjše število dejavnikov, ostale pa izločijo. Prav zato popoln model turističnega povpraševanja ne obstaja. Vzrok je v dejstvu, da so številčno znani le nekateri dejavniki (na primer dohodek), medtem ko so drugi neznani ali povsem iracionalni in subjektivno ocenjeni (na primer potrebe, privlačnost) (Mihalič, Planina, 2002, str. 91).

3.2.1. Krippendorfov model

Med najbolj znanimi modeli turističnega povpraševanja je Krippendorfov, ki med dejavnike povečanega turističnega povpraševanja prišteva znanstveno-tehnični napredek, ki vodi v povečanje življenjskega standarda, povečanje deleža mestnega prebivalstva, motorizacijo in podaljšanje prostega časa. Zaradi teh dejavnikov je družba bolj regulirana, kar pa vodi v individualni stres. Rešitev vidi v turizmu (Mihalič, Planina, 2002, str. 87–88).

3.2.2. Cicvarićev model

Cicvarić deli dejavnike turističnega povpraševanja na objektivne, med katere prišteva prebivalstvo, industrijo, urbanizacijo, dohodek in prosti čas, ter subjektivne. Slednji faktorji so tisti, ki jih težje pojasnimo, ker so subjektivno pogojeni, vendar pa pri izbiri ciljev potovanja pogosto igrajo pomembno vlogo. Cicvarić mednje prišteva modo, navade, posnemanje, snobizem, vero in ljubezen. Iracionalni dejavniki v ekonometričnih modelih praviloma ne nastopajo, saj jih je skorajda nemogoče kvantificirati (Cicvarić, 1990, str. 28).

3.2.3. Planinov model

Planina med dejavnike turističnega povpraševanja prišteva:

- ceno turističnih dobrin, saj je turistično povpraševanje cenovno elastično;
- obstajati mora potreba po turistični rekreaciji. Ker turistične potrebe niso življenjsko nujne, se lahko nadomestijo ali odložijo. Tista vrsta turističnega povpraševanja, ki se pojavlja le enkrat ali dvakrat letno in zahteva več prostega časa in večja finančna sredstva, kot letni dopust, je bolj nujna, zato se težje odloži. Če se že odloži, je tudi časovni odlog daljši. Turizem, za katerega potrebujemo le kratek prosti čas in majhna denarna sredstva, pa lahko odložimo za kratko obdobje in ga lahko kmalu nadomestimo. Glavni substituti turističnega povpraševanja so:
 - eksistenčne dobrine,
 - druge vrste rekreacije, ki ne zahtevajo toliko finančnih sredstev in prostega časa,
 - trajne dobrine z isto stopnjo nujnosti;
- dohodek, saj je turistično povpraševanje odvisno od količine bruto družbenega proizvoda, osebnega dohodka in prejemkov. Najbolj je odvisno od tistega dela dohodka, ki ostane na voljo za turistično potrošnjo po zadovoljitvi bolj nujnih potreb (Mihalič, Planina, 2002, str. 110–114);
- prosti čas je eden od pomembnejših dejavnikov pri oblikovanju turističnega povpraševanja. To je čas, ki nam ostane, ko zaključimo z delom, nujnimi osebnimi in gospodinjskimi deli. Čim večja je količina prostega časa, tem večja je možna količina turističnega povpraševanja in obratno (Mihalič, Planina, 2002, str. 52);
- naravne in kulturne privlačnosti turističnega kraja.

3.2.4. Model Witt in Witt

Christine A. in Stephen F. Witt sta oblikovala model za analiziranje turističnega povpraševanja štirih glavnih emitivnih držav (Francije, Nemčije, Velike Britanije in ZDA) ter šest njihovih najbolj pogosto obiskanih destinacij v obdobju od leta 1965 do 1980. Model je vključeval le tiste spremenljivke, ki jih je bilo mogoče kvantificirati. Funkcijska oblika modela je sledeča:

$$\ln \frac{V_{ijt}}{P_{it}} = a + b_1 \ln \frac{Y_{it}}{P_{it}} + b_2 \ln C_{jt} + b_3 \ln CS_{it} + b_4 \ln EX_{ijt} + b_5 \ln TA_{ijt} + b_6 \ln TAS_{it} + b_7 \ln TS_{ijt} + b_8 \ln TSS_{it} + b_9 DV1_t + b_{10} DV2_t + b_{11} DV3_{it} + u_{ijt} \quad (1)$$

pri tem imajo oznake naslednji pomen (Witt, Witt, 1994, str. 522):

V_{ijt} – število nočitev iz emitivne države i v destinaciji j v letu t ;

P_{it} – število prebivalcev v emitivni državi i v letu t ;

Y_{it} – razpoložljiv dohodek v emitivni državi i v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 C_{jt} – stroški bivanja turistov v destinaciji j v letu t ;
 CS_{it} – tehtano povprečje stroškov bivanja turistov v substitutivnih destinacijah za turiste iz emitivne države i v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 EX_{ijt} – devizni tečaj za valuto emitivne države i ter valuto destinacije j v letu t ;
 TA_{ijt} – stroški potovanja z letalom iz emitivne države i v destinacijo j v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 TAS_{it} – tehtano povprečje stroškov potovanja z letalom iz emitivne države i do substitutivnih destinacij v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 TS_{ijt} – stroški potovanja po kopnem iz emitivne države i v destinacijo j v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 TSS_{it} – tehtano povprečje stroškov potovanja po kopnem iz emitivne države i do substitutivnih destinacij v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);
 $DV1_t$ – neprava spremenljivka za naftno krizo leta 1973;
 $DV2_t$ – neprava spremenljivka za naftno krizo leta 1979;
 $DV3_t$ – neprava spremenljivka za leta 1967–1969 za Veliko Britanijo, ko so veljale omejitve glede iznosa deviz za Veliko Britanijo;
 $t = 1, 2, \dots, 16$ ($t_{1965} = 1, \dots, t_{1980} = 16$);
 u_{ijt} – slučajna napaka.

Raziskovalca sta ugotovila, da je bilo v razdobju 1965–1980 povpraševanje dohodkovno občutljivo, izjema je bilo turistično povpraševanje Britancev po Španiji. Turistično povpraševanje Nemcev, Britancev in Francozov se je izkazalo za cenovno občutljivo. Nemci pri izbiri destinacije upoštevajo tudi cene nadomestnih destinacij, Britanci pa so bolj pozorni na gibanje deviznih tečajev. Tudi naftni krizi sta skoraj v vseh državah imeli negativen vpliv na turistično povpraševanje, saj sta podražili stroške potovanja po kopnem.

3.2.4.1. Dohodek

Viri financiranja turistične potrošnje so sredstva podjetij, vlad in drugih institucij ter osebni viri (osebni prejemki in premoženje). Velikost turistične potrošnje je odvisna predvsem od tistih denarnih sredstev, ki ostanejo na voljo po zadovoljitvi nujnih potreb. Ta ostala sredstva dohodka pa večinoma rastejo hitreje kot celotni dohodek, saj se istočasno manjša delež, namenjen zadovoljitvi nujnih eksistenčnih potreb. Iz tega sledi, da se izdatki za turizem večajo hitreje, kot se večja dohodek, kar pomeni visoko dohodkovno elastičnost povpraševanja (Mihalič, Planina, 2002, str. 114).

Cenovna in dohodkovna elastičnost povpraševanja sta dobro merilo za razporeditev dobrin po stopnji nujnosti potreb, ki jih te dobrine zadovoljujejo. Allen in Bowley (1935) sta razvrstila dobrine na (Mihalič, Planina, 2002, str. 129):

- nujne, po katerih povprašuje večina potrošnikov, ob povečanju dohodka pa se zmanjšuje delež, ki ga namenijo za te dobrine, v celotnem dohodku;
- luksuzne dobrine: to so tiste dobrine, katerih nakup ob povečanju dohodka zavzema vedno večji delež v skupni potrošnji. V skupino luksuznih dobrin bi pogojno lahko šteli tudi turizem.

Podrobno razdelitev dobrin v več skupin glede na cenovno in dohodkovno elastičnost navaja Badouin, ki dobrine loči na (Badouin, 1958, str. 216, 229; Mihalič, Planina, 2002, str. 130–131):

- manjvredne dobrine, katerih potrošnja se ob povečanju dohodka zmanjša (negativen predznak koeficienta elastičnosti), ker se nadomesti z bolj kakovostnimi dobrinami. Koeficient cenovne elastičnosti pa ima lahko tudi pozitiven predznak, ampak je majhen;
- dobrine široke potrošnje: ob povečanju dohodka ali povečanju cen se potrošnja teh dobrin razmeroma malo poveča. Koeficient dohodkovne elastičnosti je pozitiven in zelo nizek, koeficient cenovne elastičnosti pa negativen in tudi zelo nizek;
- komfortne dobrine: če se dohodek poveča ali cene zmanjšajo, se povpraševanje po teh dobrinah poveča močneje, kot so se znižale cene ali povečal dohodek. Zato sta koeficienta dohodkovne in cenovne elastičnosti visoka (večja od 1);
- luksuzne dobrine: povpraševanje po teh dobrinah se poveča mnogo bolj kot dohodek (koeficient dohodkovne elastičnosti je pozitiven in visoko nad 1), cena pa ima nanj le malo vpliva (koeficient cenovne elastičnosti je negativen in nizek, manjši od -1).

Z ekonomskim razvojem pada dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja. V obdobju aristokratskega turizma (1816–1890) so potovali le posamezniki z izjemno visokimi dohodki. Srednjega sloja skorajda ni bilo, ljudje z nizkimi dohodki, ki so bili v večini, pa niso pokrivali niti vseh eksistenčnih potreb. Turizem je bil torej luksuzna dobrina z visoko dohodkovno in nizko cenovno elastičnostjo.

Ko se narodni dohodek in dohodek na prebivalca zvišata in bolj enakomerno porazdelita, se oblikuje srednji razred, ki že lahko z dohodkom pokriva vse življenjsko nujne potrebe. Posameznikov, ki svoje majhne denarne presežke namenjajo za turistično potrošnjo, je čedalje več in turizem dobi množičen značaj. Turistično povpraševanje je glede na ceno in dohodek visoko elastično, turizem pa postane komfortna dobrina. To je obdobje modernega turizma, ki danes prevladuje v gospodarsko razvitih območjih.

V najbolj razvitih državah pa najdemo novo obdobje turizma, to je turizem prihodnosti. Zanj je značilno, da turizem izgublja značilnosti luksuzne potrošnje in postopoma prehaja v dobrino široke potrošnje, saj velika večina prebivalstva povprašuje po turističnih dobrinah, ker je dohodek že visoko nad sredstvi, potrebnimi za obstoj, istočasno pa je nujnost potreb po

turistični rekreaciji vse večja in težje odložljiva ali nadomestljiva. Elastičnost glede na dohodek (koeficient dohodkovne elastičnosti pade včasih celo pod 1) in ceno torej stalno nazaduje (Mihalič, Planina, 2002, str. 130–133).

Odvisnost turističnega povpraševanja od višine dohodka se obravnava na tri načine:

- odvisnost intenzivnosti potovanj oziroma stopnja odhodov na počitnice v odvisnosti od višine osebnega dohodka oziroma dohodka gospodinjstva – kaže delež prebivalcev določene države, ki so starejši od 14 let in gredo na počitnice zunaj stalnega bivališča za vsaj pet dni (štiri nočitve). Stopnja odhodov na počitnice je praviloma višja v gospodinjstvih z višjimi osebnimi dohodki in v razvitejših državah z visokim bruto domačim proizvodom na prebivalca;
- funkcija turistične potrošnje prikazuje odnos med dohodkom (bruto domači proizvod, narodni dohodek, osebni dohodek), ki je vir sredstev za turistično potrošnjo, in količino turistične potrošnje prebivalcev;
- kot odvisnost turističnega prometa od dohodka, to je števila turistov ali njihovih nočitev od narodnega dohodka ali sredstev za osebno potrošnjo.

3.2.4.2. Cena

Za turistično povpraševanje je značilno, da je cenovno elastično, kar pomeni, da se količina turističnega povpraševanja zmanjša, ko se cena poviša. Koeficient dohodkovne elastičnosti, ki meri to spremembo, ima zato negativen predznak.

V mednarodnem turizmu imajo največji vpliv na relativno spremembo cene turističnih proizvodov devizni tečajji, saj se ob povečani vrednosti valute destinacije podražijo turistični proizvodi, ki jih le-ta ponuja, to pa vodi v zmanjšanje mednarodnega turističnega povpraševanja. Inflacija je drugi dejavnik, ki vpliva na spremembo cene. Relativno visoka inflacija lahko celo izniči pozitivne učinke, ki jih ima podcenjena valuta destinacije na količino mednarodnega turističnega povpraševanja (Bull, 1993, str. 39).

Za najbolj značilne in množične oblike turizma velja, da povpraševanje zmerno reagira na spremembo cene. Sem štejemo turizem z rekreativnimi motivi, in sicer dolgotrajne oblike, kot so letni dopusti, počitnice in dolga potovanja. Počitniški turizem na kratki rok ni življenjsko nujna potreba, v daljšem razdobju pa postaja vse nujnejši in neodložljiv. V večjih urbanih naseljih z onesnaženim okoljem, hitrim načinom življenja in dela, kjer je vse manj stikov med ljudmi, se nujnost počitniškega turizma še poveča, saj je njegov cilj počitek, sprememba življenja in razširitev kulturnega obzorja.

Turistično povpraševanje pa je lahko tudi cenovno neelastično, če se ob povečanju cene le-to zmanjša relativno manj, kot se je spremenila cena. To velja za dobrine, ki so za turista nujne

zaradi fizioloških potreb ali pa povsem iracionalnih razlogov. Take dobrine, ki so v turizmu redke, so zdravstveni, verski (romanje) in poslovni turizem.

Za cenovno zelo elastično povpraševanje velja, da se pri majhnem povišanju cene količina povpraševanja zelo zmanjša ali sploh izgine. To drži za tiste oblike turizma, ki so najmanj nujne in jih je najlažje odložiti. Te so predvsem kratkotrajne oblike turizma, ki se pojavljajo pogosto, na primer izletni turizem ali turizem ob koncu tedna.

Obstaja tudi tesna povezava med elastičnostjo glede na ceno in glede na dohodek. Turistično povpraševanje postaja z gospodarskim razvojem vse bolj cenovno neelastično, saj osebam z visokim dohodkom povečanje cene pomeni samo nekoliko večje izčrpavanje dohodka in tako sprememba cene le malo vpliva na spremembo povpraševanja. Višji dohodek pa omogoča tudi večjo turistično potrošnjo in daljšo časovno odsotnost. Obratno velja za osebe z nizkimi dohodki, ki so cenovno bolj občutljivi (Mihalič, Planina, 2002, str. 97–104).

V modelu Witt in Witt je lastna cena sestavljena iz stroškov potovanja v namembno destinacijo in stroškov bivanja v destinaciji. Transportni stroški so ocenjeni na podlagi reprezentativnih cen letalskih in ladijskih vozovnic ali cen bencina v primeru kopenskega prometa (Witt, Witt, 1994, str. 516). Stroške bivanja v destinaciji predstavlja indeks cen gostinskih storitev, če pa ta ni na voljo, pa kar indeks cen življenjskih potrebščin v receptivni državi. Včasih se tudi z deviznim tečajem prikazujejo stroški bivanja v destinaciji, saj včasih potencialni turisti bolje poznajo gibanje deviznih tečajev, kot pa dejanske stroške bivanja v destinaciji (Witt, Witt, 1992, str. 19).

3.2.4.3. Cene substitutivnih destinacij

Tudi cene substitutivnih destinacij vplivajo na količino turističnega povpraševanja. Potencialni turisti primerjajo ceno počitnic v domovini s cenami v tujini, preden se odločijo o kraju letovanja. Prav tako pa primerjajo stroške počitnic v različnih destinacijah v tujini. Tako kot pri ceni osnovne destinacije se tudi pri ceni substitutov potencialni turisti odločajo za počitnice na podlagi stroškov potovanja v nadomestno destinacijo in stroškov bivanja v nadomestni destinaciji. Povišanje cen turističnih dobrin v eni turistični destinaciji lahko povzroči povečanje turističnega povpraševanja turistov po drugi, konkurenčni destinaciji (Witt, Witt, 1994, str. 517).

3.2.4.4. Slamnate spremenljivke

Slamnate spremenljivke so lahko vključene v model turističnega povpraševanja in pojasnjujejo enkratne dogodke. V modelu Witt in Witt so bili s pomočjo slamnatih spremenljivk upoštevani (Witt, Witt, 1992, str. 23):

- naftni krizi leta 1973 in 1979, ki sta začasno zmanjšali turistično povpraševanje zaradi negotovosti, ki sta jo povzročili v gospodarstvu;
- omejitev iznosa deviz za Veliko Britanijo v letih 1967 do 1969. V tem obdobju so lahko Britanci, ki so letovali v tujini, v tujo valuto zamenjali le 50 GBP. Vladne omejitve pri iznosu deviz ponavadi povzročijo zmanjšanje količine povpraševanja po tujini, to se je zgodilo tudi v Veliki Britaniji.

3.2.4.5. Priljubljenost

Večina analiz multiple regresije, ki se nanašajo na časovne vrste, poleg ostalih pojasnjevalnih spremenljivk v model vključi tudi časovno spremenljivko, s pomočjo katere se lahko ugotovi osnovno smer razvoja turističnega povpraševanja v času za posamezno državo. S časovno spremenljivko v modelu turističnega povpraševanja merimo spremembe v priljubljenosti turistične destinacije zaradi sprememb okusov turistov (Witt, Witt, 1994, str. 517). Na priljubljenost destinacije vpliva:

- moda;
- kakovost turističnega proizvoda, ki se spreminja zaradi povečanja ali zmanjšanja investicij v turizem ali prevelikega števila turistov (Cooper, 1993, str. 67).

Drugi razlog za vključitev časovne spremenljivke v model je, da nam le-ta služi kot nadomestek za ostale dejavnike, ki vplivajo na turistično povpraševanje (npr.: spremembe pogostosti letov, demografske spremembe v emitivni državi ...), vendar jih nismo vključili v model, ker njihovega vpliva ne moremo meriti ali je težko dobiti podatke zanje (Gujarati, 1986, str. 125–126).

3.2.4.6. Navade

Včasih je v model turističnega povpraševanja vključena tudi odložena odvisna spremenljivka, ki odraža navade turistov. Pove nam, v kolikšni meri je število nočitev na prebivalca iz izbrane države odvisno od velikosti števila nočitev na prebivalca v preteklosti. Gre za proučevanje odvisnosti med členi iste časovne vrste oziroma za avtokorelacijo. Stopnjo in smer odvisnosti med členi iste časovne vrste merimo s koeficientom avtokorelacije (Rogelj, 2002, str. 241). Do odvisnosti med členi iste časovne vrste pride zaradi psiholoških razlogov, saj se ljudje držijo ustaljenih navad in se le počasi prilagajajo spremembam (Gujarati, 1986, str. 259).

Navade vplivajo na turistično povpraševanje, ker se turisti radi vračajo v kraje, kjer so že bili, saj vedo, kaj lahko pričakujejo, potovanje v neznano deželo pa je veliko bolj negotovo. Poznavanje destinacije se izboljšuje tudi zaradi podatkov, ki jih o njej posredujejo turisti (prijatelji, znanci), ki so jo že obiskali. To prenašanje informacij »od ust do ust« ima lahko pri izbiri destinacije za počitnice celo pomembnejšo vlogo od oglaševanja (Witt, Witt, 1992, str. 25).

Odložena odvisna spremenljivka je pomembna tudi za turistično ponudbo, saj pokaže, če bo v prihodnje potrebno zaradi večjega števila turistov povečati kapacitete in zaposliti novo delovno silo (Witt, Witt, 1994, str. 517). Poleg tega pa ponovni obiski turistov zmanjšujejo stroške razvoja in promocije turistične destinacije, zato si jih ponudniki želijo čim več (Bull, 1993, str. 21).

3.2.4.7. Ostali dejavniki

Obstaja še mnogo drugih dejavnikov, ki vplivajo na turistično povpraševanje. Raziskovalca Witt in Witt sta v model nameravala vključiti tudi spremenljivko, s katero bi pojasnjevala vpliv promocijskih akcij nacionalnih turističnih organizacij na turistično povpraševanje. Vendar nista uspela zbrati ustreznih podatkov, zato ta spremenljivka ni bila vključena v njun model. Druga težava pri vključitvi te spremenljivke v model je, da se pozitivni učinki promocijske akcije lahko razporedijo čez daljše obdobje, čeprav se njihov vpliv sčasoma zmanjšuje (Witt, Witt, 1992, str. 26).

4. OBLIKOVANJE MODELA IN ZBIRANJE PODATKOV ZA REGRESIJSKO ANALIZO

Vsaka statistična analiza je sestavljena iz na slednjih korakov (Hrovatin, 1994, str. 17):

1. oblikovanje modela;
2. zbiranje in priprava podatkov za obdelavo;
3. izbiranje funkcije, ki se najboljše prilega podatkom;
4. analiza rezultatov modela.

V nadaljevanju bomo pojasnili izbiro držav, ki smo jih vključili v analizo, in obdobja proučevanja. Nato bomo opredelili odvisno spremenljivko, število nočitev tujih turistov, in v model vključene pojasnjevalne spremenljivke, naslednji korak pa bo izbira primerne funkcije.

4.1. Izbira držav in obdobja

Dejavnike povpraševanja tujih turistov po Sloveniji smo analizirali za tistih pet držav, ki so v povprečju v obdobju od leta 1980 do 2001 imele največje povprečne deleže v nočitvah vseh tujih turistov v Sloveniji. Delež nočitev Nemcev v vseh nočitvah tujih turistov v Sloveniji je z 18,52 odstotki največji. Drugi so Hrvati s 13,98 odstotki, sledijo jim Italijani z 12,56 odstotki, Avstrijci z 11,09 odstotki in Britanci s 5,66-odstotnim povprečnim deležem nočitev v vseh nočitvah tujih turistov v Sloveniji.

Tabela 1: Povprečni deleži nočitev turistov iz posameznih držav v vseh nočitvah tujih turistov v Sloveniji v obdobju od 1980 do 2001

Država	Delež nočitev turistov
Nemčija	18,52 %
Hrvaška	13,98 %
Italija	12,56 %
Avstrija	11,09 %
Velika Britanija	5,66 %
Nizozemska	4,51 %
Madžarska	1,56 %
Češka	1,44 %

Vir: Letni pregled turizma, 1980–2003.

Glede na zgornjo razpredelnico naj bi v model vključili Nemčijo, Hrvaško, Italijo, Avstrijo in Veliko Britanijo, saj imajo največje povprečne deleže turistov v vseh nočitvah tujih turistov v Sloveniji v obdobju 1980 do 2001. Vendar je Hrvaška mlada država, za katero so na voljo le podatki od leta 1993, kar pa je prekratko obdobje za analizo. Zato smo namesto Hrvaške, ki ima drugi največji povprečni delež v nočitvah tujih turistov v Sloveniji, izbrali Nizozemsko s 4,51-odstotnim povprečnim deležem v vseh nočitvah tujih turistov. Analiza se tako nanaša na Nemčijo, Italijo, Avstrijo, Veliko Britanijo in Nizozemsko za obdobje od leta 1980 do 2001. To obdobje, ki zajema 21 let, je dovolj dolgo, da omogoča zadovoljiv obseg podatkov za statistično analizo.

4.2. Izbira dejavnikov turističnega povpraševanja

Kot zgled za oblikovanje modela turističnega povpraševanja smo vzeli že prej opisani model Witt in Witt, ki je kvantitativen, kar pomeni, da vključuje le dejavnike, ki so merljivi. Model, na katerem temelji diplomsko delo, vključuje manj dejavnikov, vendar so prav tako vsi kvantificirani. V model turističnega povpraševanja tujih turistov po Sloveniji smo tako vključili sledeče dejavnike: turistično povpraševanje (število nočitev tujih turistov na prebivalca iz države izvora turistov), dohodek na prebivalca iz emitivne države, cene turističnih dobrin v Sloveniji, priljubljenost in navade turistov ter slamnate spremenljivke, ki izražajo vpliv vojne v Sloveniji, na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu.

V modelu turističnega povpraševanja tujih turistov po Sloveniji smo količino turističnega povpraševanja merili s številom nočitev tujih turistov iz posamezne države glede na število vseh prebivalcev te države. Število prebivalcev v državi izvora je upoštevano, ker se pričakuje, da bo v državi z večjim številom prebivalcev tudi več potovanj v tujino. Ponavadi število prebivalcev v modelu turističnega povpraševanja ne nastopa kot samostojna spremenljivka, pač pa je vgrajeno v ostale pojasnjevalne spremenljivke, kot sta število nočitev na prebivalca in bruto domači proizvod na prebivalca. Če bi bilo število prebivalcev samostojna spremenljivka, bi to lahko vodilo v težave z multikolinearnostjo (Witt, Witt, 1992, str. 16).

Podatke o številu nočitev turistov iz posameznih držav sem dobila v publikaciji Letni pregled turizma, ki jo izdaja Statistični urad Republike Slovenije. Podatki o številu prebivalcev v posamezni državi pa so iz letopisa Mednarodnega finančnega sklada (International Financial Statistics Yearbook) iz leta 2002.

Prva izmed pojasnjevalnih spremenljivk v modelu turističnega povpraševanja tujih turistov po Sloveniji je dohodek. Ta je opredeljen kot bruto domači proizvod na prebivalca v posamezni državi v stalnih cenah iz leta 1995. Podatki o bruto domačem proizvodu so iz letopisa Mednarodnega finančnega sklada iz leta 2002. Ker so ti podatki v tekočih cenah, smo jih deflacionalirali z deflatorjem bruto domačega proizvoda iz iste publikacije.

Leta 1999 so Avstrija, Italija, Nemčija in Nizozemska zamenjale svojo nacionalno valuto za evro, zato so podatki o bruto domačem proizvodu za te države do leta 1999 v nacionalnih valutah, naprej pa v evrih. Vse podatke o bruto domačem proizvodu pred letom 1999 smo spremenili v evre s povprečnim letnim menjalnim tečajem, navedenim v letopisu Mednarodnega finančnega sklada. Podatki o bruto domačem proizvodu za Veliko Britanijo so v britanskih funtih (GBP) in jih nismo spreminjali.

Odvisnost turističnega povpraševanja tujih turistov po Sloveniji od cen turističnih proizvodov smo analizirali z indeksom cen gostinskih storitev v Sloveniji, podanih v stalnih cenah države izvora turistov. Indeks cen gostinskih storitev kaže spremembe v ceni za jedi (začetne jedi, pripravljene jedi, pečenke in jedi po naročilu, prikuhe, solate in sladice), alkoholne ter brezalkoholne pijače in prenočitve. Podatki o indeksu so iz Statističnega letopisa Republike Slovenije. Ker morajo biti cene ali stroški bivanja v destinaciji podani v stalnih cenah države izvora turistov, je potrebno indeks cen gostinskih storitev v Sloveniji najprej deliti z deviznim tečajem, nato pa še deflacionalirati z indeksom cen življenjskih potrebščin iz države izvora turistov (Witt, Witt, 1992, str. 20).

V model smo vključili tudi tri slamnate spremenljivke, s pomočjo katerih smo analizirali vpliv vojn na Balkanu na turistično povpraševanje po Sloveniji:

- s pomočjo prve slamnate spremenljivke pojasnjujemo vpliv vojne v Sloveniji leta 1991. Ta se je začela 27. junija 1991, dva dni po tem, ko je Slovenija razglasila samostojnost. Enote Jugoslovanske ljudske armade (JLA) so prestopile slovensko-hrvaško mejo in

začele zasedati mejne prehode in blokirati pomembne prometne povezave, med drugim tudi letališče Brnik. Z vojsko so se spopadle enote slovenske milice in teritorialne obrambe ter jo v desetdnevni osvoboditveni vojni onemogočile. Z diplomatskim posredovanjem Evropske skupnosti sta sprti strani podpisali Brionsko konvencijo o trimesečnem moratoriju na kakršne koli poteze v zvezi z osamosvajanjem. Oktobra 1991, po preteku odloga, pa je Slovenija dokončno postala suverena (Repe, 1996, str. 468–479). Slamnata spremenljivka ima leta 1991, ko je potekala vojna, vrednost ena, medtem ko je njena vrednost v ostalih letih nič;

- s pomočjo druge slamnate spremenljivke se pojasnjuje vpliv vojne na Hrvaškem, ki je izbruhnila leta 1991, naslednje leto pa se je razširila še v Bosno in Hercegovino. Vojskovanje je postalo izredno kruto, polno velikih vojnih zločinov, mučenja in pobijanja civilnega prebivalstva ter načrtnega etničnega čiščenja. Vojna se je končala šele leta 1996 z Daytonskim sporazumom (Bajt, Repe, 1996, str. 468–479). Slamnata spremenljivka ima vrednost ena, ko poteka vojna, in nič, ko so razmere normalne.
- s pomočjo tretje slamnate spremenljivke se pojasnjuje vpliv krize na Kosovu, ki se je začela že leta 1989, ko mu je Milošević odvzel avtonomnost. Med vojno v Sloveniji, na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini je Kosovo ostalo pod srbsko oblastjo, vendar je pogosto prihajalo do spopadov med Srbi in pripadniki Osvobodilne vojske Kosova. Po desetletju regionalnih konfliktov je 24. marca 1999 NATO napadel srbska oporišča na Kosovu. Vojna se je končala junija 1999, ko je Milošević končno pristal na umik srbskih sil s Kosova (Timeline: Count down to conflict in Focus on Kosovo: A timeline of tensions, 2004). Slamnata spremenljivka ima leta 1999 vrednost ena, medtem ko je njena vrednost v ostalih letih nič.

Ker je turistični produkt vezan na destinacijo, se količina turističnega povpraševanja zelo hitro odzove na spremembe v okolju, kot so naravne katastrofe, vojne, politične krize in drugo. Tako lahko vojna delno ali povsem ustavi turistični razvoj področja, kjer potekajo spopadi, pa tudi okoliških držav, kjer vlada mir, saj turisti pričakujejo od potovanja sprostitev in odsotnost vsakršnih konfliktnih situacij (Klarić, 1999, str. 26). Vojna uničuje razloge, zaradi katerih se turistom zdi, da je neki kraj vredno turistično obiskati, saj so tarče napadov pogosto naravne, kulturne, umetniške in zgodovinske znamenitosti, ki se jih v nasprotju s turističnimi objekti ne da nadomestiti (Vukonić, 1993, str. 113).

Mir je nasprotje vojne. Turizmu so vedno pripisovali vlogo mirovnika, ki pripomore k boljšemu razumevanju med narodi in s tem h kreptvi miru. Vendar ali lahko turizem ustavi vojno? John Ap in Turgut Var sta leta 1988 objavila študijo, ki je obravnavala vplive turizma na mir. Rezultati raziskave so potrdili, da turizem vpliva na mir na svetu, vendar je ta vpliv slabši kot vpliv turizma na ekonomsko rast, zaposlenost in razvoj infrastrukture. Vpliv turizma na mir pa je večji kot njegov vpliv na zaščito kulturnih in naravnih dobrin. Zato ne moremo pričakovati, da bo turizem ustavil vojno, ustvarja pa boljše pogoje za medsebojno razumevanje ljudi in narodov, kar zmanjšuje verjetnost za novo vojno. Turizem pomaga premostiti razlike, ki razdeljujejo moderni svet, saj so ljudje najbolj odprti, liberalni in pripravljeni na dialog ravno na potovanjih. Ko ljudje potujejo in se spoznavajo, ugotovijo, da

si vsi ljudje, ne glede na politično prepričanje, versko pripadnost, raso ali socialno-ekonomski položaj, želijo le miru (Vukonić, 1993, str. 141–142).

Že v letih 1989 in 1990 je turistično povpraševanje po Sloveniji rahlo upadlo zaradi politične nestabilnosti v Jugoslaviji. Leta 1991 pa se je število prenočitev tujih turistov zaradi vojne v Sloveniji in na Hrvaškem zmanjšalo za 39 odstotkov. Slika, ki so jo tuji mediji predstavljali o Sloveniji, je bila negativna, tako da se je Slovenija znašla na »črnem seznamu« turističnih organizatorjev. Izpad tujih turistov so delno nadomestili domači gostje, saj se je število prenočitev Slovencev povečalo za 4 odstotke. To je bila posledica akcije Slovenske turistične organizacije in preusmeritve Slovencev, ki so bili sicer vajeni počitnikovanja na Hrvaškem, kjer so takrat potekali spopadi (Mihalič, 1999, str. 62). Zaradi junijsko-julijske vojne je bilo v gorskih turističnih krajih za 36 odstotkov manj prenočitev, v zdraviliških turističnih krajih za 19 odstotkov manj in obmorskih turističnih krajih kar za 52 odstotkov manj prenočitev (Gosar, 1999, str. 68). Slaba turistična sezona v letu 1991 je najbolj prizadela turistične kraje, ki so bili izrazito usmerjeni v inozemski turizem, kot sta Rogaška Slatina in Portorož. Kraji, ki so bili bolj usmerjeni v domači turizem (Čateške toplice, Rogla), so beležili boljše rezultate (Pobegajlo, 1992, str. 140–141).

Na turistično povpraševanje močno vplivajo tudi iracionalni dejavniki, kot so navade in okusi potrošnikov. Tako se nekateri turisti odločajo o kraju počitnic glede na trenutni modni trend, drugi pa se držijo ustaljenih navad in se iz leta v leto vračajo v isti kraj. V model je vključena spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv navad turistov, ter spremenljivka, ki kaže priljubljenost Slovenije. Model Witt in Witt poleg spremenljivk, ki sem jih vključila v model turističnega povpraševanja tujih turistov po Sloveniji, proučuje še odvisnost cen nadomestnih (substitutivnih) destinacij.

4.3. Regresijska analiza

O enostavni linearni regresiji govorimo, ko odvisno spremenljivko proučujemo v odvisnosti le od ene neodvisne spremenljivke (Košmelj, 1998, str. 9). V mnogih primerih pa na odvisno spremenljivko vpliva več dejavnikov hkrati. Zato je potrebno v analizo vključiti več neodvisnih spremenljivk. Odvisnost je v tem primeru potrebno analizirati z multiplo regresijo (Hrovatin, 1994, str. 48).

Z regresijsko analizo se ocenjuje ekonometričen model turističnega povpraševanja, ki proučuje vpliv pojasnjevalnih (neodvisnih) spremenljivk na število nočitev, ki je odvisna spremenljivka. Turistično povpraševanje se najpogosteje ocenjuje v potenčni obliki, saj so parcialni koeficienti tudi elastičnosti povpraševanja (Witt, Witt, 1994, str. 521):

$$Y = \alpha X_1^{\beta_1} X_2^{\beta_2} \dots X_k^{\beta_k} e^u, \quad (2)$$

oznake pa imajo naslednji pomen:

Y – odvisna spremenljivka,

$X_1 \dots X_k$ – neodvisna spremenljivka,

u – slučajna napaka,

$\alpha, \beta_1, \dots, \beta_k$ – parametri modela,

e – osnova naravnega logaritma.

Potenčno funkcijo moramo linearizirati oziroma jo spremeniti v linearno obliko, saj jo šele nato lahko ocenimo z metodo najmanjših kvadratov. Lineariziramo jo z logaritmiranjem zgornje enačbe, tako da dobimo (Hrovatin, 1994, str. 56; Witt, Witt, 1994, str. 521):

$$\ln Y = \ln \alpha + \beta_1 \ln X_1 + \beta_2 \ln X_2 + \dots + \beta_k \ln X_k + u \quad (3)$$

V diplomskem delu je ekonometričen model predstavljen z enačbo:

$$\ln \frac{Y_{it}}{P_{it}} = a + b_1 \ln \frac{BDP_{it}}{P_{it}} + b_2 \ln ICGS_{it} + b_3 DV1 + b_4 DV2 + b_5 DV3 + b_6 t + b_7 \ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right) \quad (4)$$

pri tem imajo oznake naslednji pomen:

Y_{it} – število nočitev turistov iz države i v Sloveniji v letu t ;

P_{it} – število prebivalcev v državi i v letu t ;

BDP_{it} – bruto domači proizvod (v stalnih cenah) v državi i v letu t ;

$ICGS_{it}$ – indeks cen gostinskih storitev za turiste iz emitivne države i v letu t (1995 = 100);

$DV1$ – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne v Sloveniji v letu 1991 ($DV1_{1991} = 1$; vrednost spremenljivke v ostalih letih = 0);

$DV2$ – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini (v letih 1991–1995 ima spremenljivka vrednost 1, v preostalih pa 0);

$DV3$ – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne na Kosovu letu 1999 ($DV_{1999} = 1$; vrednost spremenljivke v ostalih letih = 0);

t – časovna spremenljivka ($t_{1981} = 1, t_{1982} = 2, \dots, t_{2001} = 21$);

$Y_{i(t-1)}$ – število nočitev turistov iz države i v Sloveniji v letu $t - 1$;

$P_{i(t-1)}$ – število prebivalcev v državi i v letu $t - 1$.

Parameter a je ocena regresijske konstante, b_1, b_2, \dots, b_k pa so parcialni regresijski koeficienti.

Tako nam na primer b_1 , ki je koeficient dohodkovne elastičnosti, pove, za koliko odstotkov se v povprečju spremeni povpraševanje turistov iz posamezne države po Sloveniji, če se bruto domači proizvod na prebivalca iz te države poveča za en odstotek, vse ostale pojasnjevalne spremenljivke pa ostanejo nespremenjene.

Dejavnike turističnega povpraševanja tujih turistov po Sloveniji sem analizirala s statističnim programom SPSS for Windows.

5. STATISTIČNO PRESOJANJE PRIMERNOSTI REGRESIJSKEGA MODELA

Ko na podlagi zbranih podatkov ocenimo opredeljeni model, moramo preveriti, če so ocene parametrov teoretično spremenljive in statistično zadovoljive, kar pomeni, da temeljne predpostavke regresijske analize niso kršene.

5.1. Statistična značilnost regresijskih koeficientov (t-statistika)

S t-statistiko ugotavljamo, ali so regresijski koeficienti statistično značilno različni od nič, kar pomeni, da neodvisna spremenljivka vpliva na odvisno spremenljivko. To ugotavljamo s testiranjem domnev. Za vsak koeficient postavimo ničelno (da je prava vrednost regresijskega koeficienta enaka nič, torej, da odvisnosti ni) in alternativno domnevo (da prava vrednost parametra ni nič). Če izračunana vrednost t-testa presega tabelirano kritično vrednost pri ustreznem številu stopinj prostosti in želeni stopnji značilnosti, sprejmemo alternativno domnevo, da obstaja odvisnost med odvisno in neodvisno spremenljivko (Gujarati, 1986, str. 126–127).

Stopnje značilnosti, ki jih določamo s tablicami, so le približne vrednosti. Danes, ko statistično analizo vse bolj pogosto opravljamo z računalnikom, je v računalniških izpisih navadno navedena vrednost P, ki je najmanjša stopnja značilnosti, s katero lahko zavrremo ničelno domnevo (Rovan, Košmelj, 2000, str. 232–233). Boljši regresijski model bo tisti, ki ima večje število statistično značilnih regresijskih koeficientov (Hrovatin, 1994, str. 63).

5.2. Testiranje statistične značilnosti regresijskega modela (F-statistika)

F-porazdelitev se v regresijski analizi uporablja za preverjanje primernosti regresijskega modela kot celote, saj s F-testom preverjamo ničelno domnevo, da so vsi regresijski koeficienti v modelu enaki nič oziroma da med odvisno in neodvisnimi spremenljivkami ni odvisnosti. Ničelno domnevo preverjamo tako, da izračunano vrednost F-statistike primerjamo s kritično vrednostjo pri ustreznem številu stopinj prostosti in želeni stopnji značilnosti. Če je izračunana vrednost večja od tabelirane, zavrremo ničelno domnevo pri izbrani stopnji značilnosti preizkusa (Pfajfar, 1998, str. 110).

Med determinacijskim koeficientom in F-porazdelitvijo obstaja tesna povezanost. Večja kot je vrednost F-preizkusa, večja je vrednost determinacijskega koeficienta. F-preizkus torej ne

preizkuša le statistično značilnost regresijskega modela kot celote, pač pa tudi statistično značilnost determinacijskega koeficienta oziroma ničelno domnevo, da je determinacijski koeficient enak nič (Gujarati, 1986, str. 132).

5.3. Determinacijski koeficient

Pri multipli regresiji govorimo o multiplu determinacijskem koeficientu. Ta nam pove, kolikšen delež variance odvisne spremenljivke je pojasnjen z linearnim vplivom vseh v model vključenih neodvisnih spremenljivk (Rogelj, 2002, str. 132). Multipli determinacijski koeficient meri, kako dobro se ocenjene vrednosti, dobljene na podlagi regresijske funkcije, prilegajo dejanskim vrednostim odvisne spremenljivke.

Vsoto kvadratov odklonov odvisne spremenljivke od njenega povprečja lahko razdelimo na dva dela. Prvi del se imenuje pojasnjena vsota kvadratov odklonov, saj so odkloni odvisne spremenljivke od njene aritmetične sredine pojasnjeni z regresijskim modelom. Drugi del, ki ga ni mogoče pojasniti z regresijskim modelom, se imenuje nepojasnjena vsota kvadratov in predstavlja vsoto kvadratov napak regresije. Dodatno pojasnjevalno spremenljivko se splača vključiti v model, če poveča pojasnjeno vsoto kvadratov odklonov in zmanjša nepojasnjeno oziroma poveča vrednost determinacijskega koeficienta (Gujarati, 1986, str. 133).

Vrednost determinacijskega koeficienta leži med nič in ena. Vrednost nič pomeni, da ni odvisnosti med odvisno in katero koli izmed neodvisnih spremenljivk, vrednost ena pa, da je mogoče turistično povpraševanje v celoti pojasniti s pomočjo neodvisnih spremenljivk (Gujarati, 1986, str. 107).

5.4. Predznaki parametrov

Če dobimo ocene parametrov, ki po predznaku in vrednosti niso v skladu z ekonomsko teorijo, jih moramo zavrniti. Ekonomska teorija za koeficiente elastičnosti, multiplikatorje, nagnjenosti itd. sama določa predznake in pogosto tudi velikost. Napačen predznak ali velikost parametra je največkrat posledica pomanjkljivih osnovnih podatkov, ki so uporabljeni pri ocenjevanju modela (Pfajfar, 1998, str. 23–25).

Za model turističnega povpraševanja tujih turistov po Sloveniji je težko predvideti predznake parametrov. Količina povpraševanja se ob povečanju dohodka običajno poveča, lahko pa se tudi zmanjša, če gre za manjvredno dobrino. Torej ima parcialni regresijski koeficient lahko pozitiven ali negativen predznak. Isto velja za priljubljenost Slovenije, ki ima lahko trend rasti ali upadanja ter odloženo odvisno spremenljivko, ki odraža navade turistov. Vojna v Sloveniji je močno znižala turistično povpraševanje, tako da naj bi bil regresijski koeficient negativen. Koeficient za vojno na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini ima lahko negativen ali

pozitiven predznak. Če se je količina turističnega povpraševanja po Sloveniji med vojno povečala zaradi preusmeritve turističnih tokov iz Hrvaške ter Bosne in Hercegovine, je koeficient pozitiven, če pa se je količina turističnega povpraševanja zaradi vojne v bližini zmanjšala, je predznak negativen (Witt, Witt, 1992, str. 32).

5.5. Multikolinearnost

Ena izmed temeljnih predpostavk regresijske analize je, da v modelu ni multikolinearnosti. O multikolinearnosti govorimo, kadar med dvema ali več spremenljivkami v modelu obstaja popolna linearna odvisnost (kolinearnost). Resnost težav multikolinearnosti je premo sorazmerna s stopnjo multikolinearnosti med pojasnjevalnimi spremenljivkami (Pfajfar, 1998, str. 56).

Indikatorji prisotnosti multikolinearnosti v modelu so (Gujarati, 1986, str. 188):

- visoka vrednost determinacijskega koeficienta in statistično neznačilni regresijski koeficienti pojasnjevalnih spremenljivk na podlagi t-testa;
- v modelu s samo dvema pojasnjevalnima spremenljivkama se kolinearnost med njima ugotavlja s parcialnim korelacijskim koeficientom. Če pa je pojasnjevalnih spremenljivk več, je lahko ta preizkus zavajajoč;
- tudi kombinacija visokega determinacijskega koeficienta in nizkih vrednosti parcialnih koeficientov je pokazatelj, da je v modelu prisotna multikolinearnost

Multikolinearnost lahko odpravimo z izključitvijo ene izmed pojasnjevalnih spremenljivk, ki je linearno odvisna z drugo spremenljivko, ali pa poskusimo dobiti nove podatke (Gujarati, 1986, str. 186).

5.6. Avtokorelacija

O avtokorelaciji prvega reda (pojavlja se v primeru letnih podatkov) govorimo takrat, kadar obstaja odvisnost med zaporednimi vrednostmi spremenljivke u_t , s tem pa tudi med zaporednimi vrednostmi odvisne spremenljivke. Vrednosti napake u_t tako niso več slučajne, ampak medsebojno korelirane, kar lahko vpliva na vrednosti ocen regresijskih koeficientov. Avtokorelacija se pojavlja predvsem v časovnih vrstah, kar pa lahko povzroča težave pri spremenljivkah, ki odražajo tendenco razvoja v času (Pfajfar, 1998, str. 52).

Najpogosteje se avtokorelacija odkriva z Durbin-Watsonovim testom (Gujarati, 1986, str. 245). Če upoštevamo pravilo »zidarskega palca«, lahko rečemo, da v modelu ni prisotna avtokorelacija prvega reda, kadar velikost Durbin-Watsonove statistike leži med 1,93 in 2,07. Ker pa le malo modelov doseže tako strog kriterij, je razširjena meja med 1,6 in 2,4 ali celo 1,5 in 2,5 (Witt, Witt, 1992, str. 32–33).

5.7. Heteroskedastičnost

Heteroskedastičnost krši eno izmed temeljnih predpostavk regresijske analize, da je varianca slučajne napake konstantna oziroma neodvisna od vrednosti pojasnjevalnih spremenljivk (Hrovatin, 1994, str. 69). V primeru heteroskedastičnosti so vrednosti u različno razpršene pri različnih vrednostnih pojasnjevalnih spremenljivk. Heteroskedastičnost se najpogosteje pojavlja pri regresijskih modelih, ki temeljijo na časovnih presekih podatkov (Pfajfar, 1998, str. 53). Posledica heteroskedastičnosti pa je, da cenilka regresijskega koeficienta po metodi najmanjših kvadratov ni več najboljša možna, poleg tega pa variance regresijskih koeficientov postanejo pristranske (Pfajfar, 1999, str. 216).

6. ANALIZA IN INTERPRETACIJA REZULTATOV

Pri analizah smo si pomagali z računalniškim programom SPSS za Windows. Kot metodo vključevanja neodvisnih spremenljivk smo uporabili metodo Forward. Zanj je značilno, da neodvisne spremenljivke, ki izpolnjujejo kriterij vključitve, sprejema v model postopoma. Kriterij vključitve je statistična značilnost ocenjenega parcialnega regresijskega koeficienta. Če je takšnih spremenljivk več, jih metoda vključuje v model eno za drugo glede na vrednost parcialnega korelacijskega koeficienta te spremenljivke z odvisno (Rogelj, 2002, str. 112; Rován, Turk, 1999, str. 143).

V modelu naj bi bile le tiste neodvisne spremenljivke, ki so v obravnavanem obdobju dejansko vplivale na turistično povpraševanje posameznih držav po Sloveniji.

Merila za izbor najboljšega modela so bila:

- čim več regresijskih koeficientov mora biti statistično značilno različnih od nič pri največ pet odstotni stopnji značilnosti (t-statistika);
- odsotnost avtokorelacije prvega reda;
- čim več regresijskih koeficientov mora imeti predznake in vrednosti v skladu z ekonomsko teorijo;
- čim večja vrednost determinacijskega koeficienta;
- ustrezna F-statistika, ki analizira zanesljivost modela kot celote, oziroma domneva, da so vsi regresijski koeficienti v modelu enaki nič (Witt, Witt, 1992, str. 15).

6.1. Turistično povpraševanje Avstrijcev po Sloveniji

V model turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji smo vključili spremenljivko, ki izraža vpliv navad in priljubljenosti Slovenije pri Avstrijcih ter vojno leta 1991 in cene turističnih proizvodov v Sloveniji.

Ocena determinacijskega koeficienta za Avstrijo znaša 0,943, kar pomeni, da je 94,3 odstotkov variance logaritmov števila nočitev avstrijskih gostov na prebivalca pojasnjeno z vplivom vseh v model vključenih spremenljivk. Na podlagi F-testa pa lahko pri zanemarljivi stopnji značilnosti zavrnemo ničelno domnevo, da so vsi regresijski koeficienti enaki nič. Iz spodnje tabele je razvidno, da so tudi vsi regresijski koeficienti statistično značilni, kar prav tako priča o primernosti modela v primeru Avstrije.

Tabela 2: Model turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji za razdobje od 1981 do 2001

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t-testa	Stopnja značilnosti t-testa
Konstanta	-0,322	-1,275	0,221
$\ln ICGS$ (Cena)	-0,405	-3,153	0,006
DVI (Vojna v Sloveniji)	-0,458	-13,179	0,000
t (Priljubljenost)	0,01519	5,623	0,000
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ (Navade)	0,292	4,070	0,001
n = 21 $R^2 = 0,943$ F = 65,990 P (F=65,990) = 0,000 DW = 1,671			

Vir: Lastni izračuni, 2004.

Vrednost koeficienta cenovne elastičnosti avstrijskih gostov je med nič in ena, kar pomeni, da gre v tem primeru za cenovno neelastično povpraševanje. Če se cene turističnih proizvodov v Sloveniji povečajo za en odstotek, se turistično povpraševanje Avstrijcev po Sloveniji zmanjša za 0,405 odstotka. Vrednost parcialnega korelacijskega koeficienta (-0,619) kaže na negativno in srednje močno odvisnost med cenami in številom nočitev.

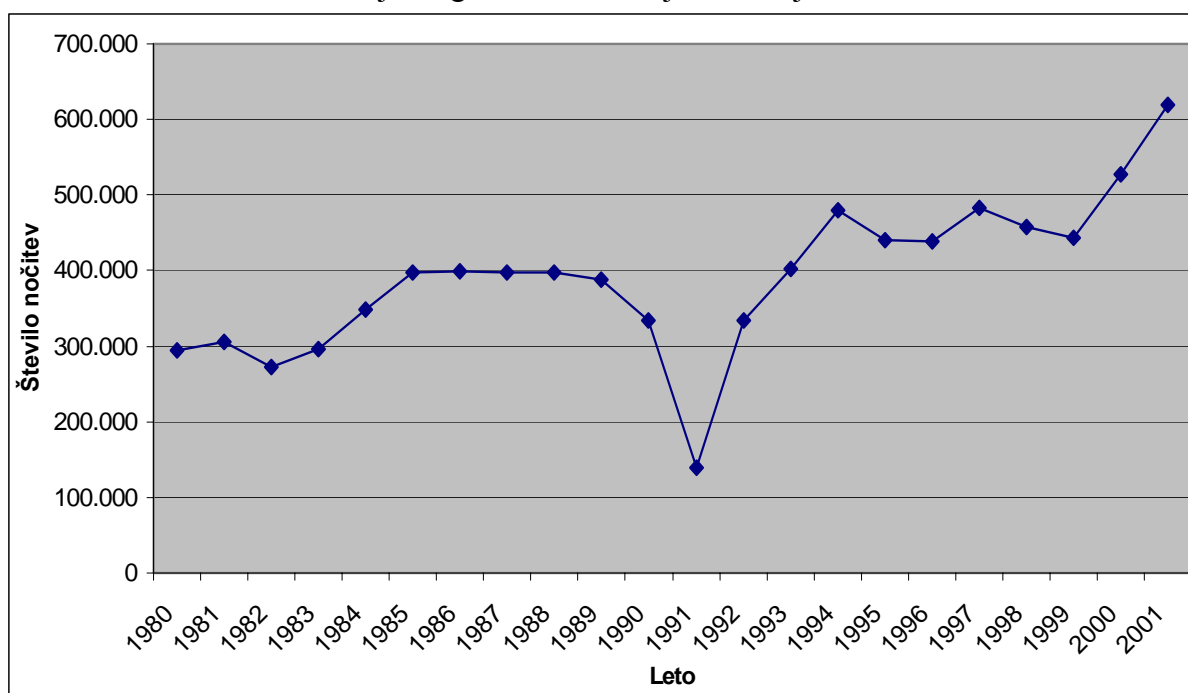
Regresijske koeficiente slamanatih spremenljivk moramo pred interpretiranjem najprej antilogaritmirati (Witt, Witt, 1994, str. 524). Če torej antilogaritmiramo oceno regresijskega koeficienta za vojno v Sloveniji, ki je -0,458 ($e^{-0,458}$), dobimo 0,6325, to vrednost moramo še pomnožimo s sto (63,25) in jo odšteti od sto. Rezultat preračunavanja je 36,75 in nam pove, da je bilo število nočitev Avstrijcev na prebivalca leta 1991 v povprečju manjše za 36,75 odstotkov kot v času, ko vojne ni bilo, če se vse ostale v model vključene spremenljivke ne bi spremenile. Tudi zelo visok in negativen parcialni korelacijski koeficient (-0,957) priča o močni in negativni odvisnosti med vojno v Sloveniji in turističnim povpraševanjem Avstrijcev.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta pri časovni spremenljivki je 0,01519 in nam pove, za koliko se v povprečju spremeni turistično povpraševanje Avstrijcev na posamezno leto ob predpostavki, da ostale v model vključene spremenljivke ostanejo nespremenjene. Vsebinsko razlago dobimo, če oceno koeficienta preračunamo po istem postopku kot v primeru prej omenjene slamnate spremenljivke. Rezultat preračunavanja je 1,53 in nam pove, da se je število nočitev Avstrijcev na prebivalca v proučevanem obdobju povečevalo v povprečju za 1,53 odstotkov na leto. Omenjeno naraščanje je avtonomno, torej je rezultat delovanja tistih dejavnikov, ki niso eksplicitno vključeni v model (spremembe v okusih, modne muhe ...).

V model je vključena tudi za eno leto odložena odvisna spremenljivka, ki izraža vpliv navad na turistično povpraševanje. Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta je 0,292 in nam pove, da se je število nočitev Avstrijcev v danem letu povečalo v povprečju za 0,292 odstotka, če se je v preteklem letu število nočitev avstrijskih gostov v Sloveniji povečalo za en odstotek.

Z uporabo metode Forward v model turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji niso bile vključene spremenljivke, ki izražajo dohodek, vojno na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu. To pomeni, da glede na podatke ni mogoče z dovolj nizko stopnjo značilnosti sklepati, da so te spremenljivke vplivale na povpraševanje Avstrijcev po Sloveniji kot turistični destinaciji. Slednjo ugotovitev potrjujejo tudi nizki parcialni korelacijski koeficienti med odvisno in pojasnjevalnimi spremenljivkami (njihove vrednosti so med 0,218 in 0,373).

Slika 1: Število nočitev avstrijskih gostov v Sloveniji v obdobju 1980 do 2001

Vir: Priloga 2.

Ugotovitve na podlagi modela turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji so:

- turistično povpraševanje Avstrijcev po Sloveniji je cenovno neelastično, saj se je število nočitev Avstrijcev na prebivalca v razdobju 1981–2001 v povprečju zmanjšalo za manj, kot so se povečale cene turističnih proizvodov v Sloveniji;
- število nočitev Avstrijcev se je nekoliko zmanjšalo že v letih 1989 in 1990 zaradi nestabilnih političnih razmer v Jugoslaviji. Vojna v Sloveniji pa je še dodatno zmanjšala turistično povpraševanje Avstrijcev, saj je število nočitev padlo s 333.952 nočitev leta 1990 na 138.751 nočitev leta 1991. Že leta 1992 pa je število nočitev Avstrijcev preseglo raven nočitev iz leta pred vojno. Razlog, da so se avstrijski gosti tako hitro vrnili v Slovenijo, je verjetno posledica bližine in dobrega poznavanja Slovenije. Od takrat število nočitev Avstrijcev narašča, kar je razvidno tudi iz slike 1;
- pozitiven predznak časovne spremenljivke kaže na postopno večanje priljubljenosti Slovenije kot turistične destinacije pri avstrijskih turistih;
- Avstrijci so navajeni hoditi na počitnice v Slovenijo in jim kakovost turistične ponudbe ustreza. O tem priča tudi anketa tujih turistov v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994, ki kaže, da je že 82 odstotkov avstrijskih turistov v preteklosti že obiskalo Slovenijo, četrtnina celo dvakrat ali trikrat. Tri četrtine turistov je tudi izjavilo, da bi se v Slovenijo spet vrnili, od teh bi jih skoraj 60 % obiskalo isti kraj (Anketa o tujih turistih v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994, 1995).

6.2. Turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji

Za najboljši model turističnega povpraševanja Italijanov po Sloveniji se je izkazal tisti, ki vključuje spremenljivke bruto domači proizvod na prebivalca, cene turističnih proizvodov, vojno v Sloveniji in na Kosovu, priljubljenost Slovenije ter navade Italijanov.

Turistično povpraševanje sem ocenjevala s potenčno funkcijo, kjer so regresijski koeficienti istočasno tudi koeficienti elastičnosti. Posamezen koeficient elastičnosti torej pove, za koliko odstotkov se spremeni turistično povpraševanje ob povečanju pojasnjevalne spremenljivke za en odstotek, pri tem pa so ostali dejavniki nespremenjeni (Witt, Witt, 1994, str. 523).

Vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti je 1,737, kar pomeni, da se je turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji v letih 1981–2001 v povprečju povečalo za 1,737 odstotkov, če se je bruto domači proizvod na prebivalca v Italiji povečal za en odstotek, ob nespremenjenih ostalih, v model vključenih spremenljivkah.

Vrednost koeficienta cenovne elastičnosti je $-0,218$, kar nam pove, da se turistično povpraševanje Italijanov v povprečju zmanjša za 0,218 odstotkov, če se cene turističnih proizvodov v Sloveniji povečajo za en odstotek.

Tabela 3: Model turističnega povpraševanja Italijanov po Sloveniji za razdobje od 1981 do 2001

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t-testa	Stopnja značilnosti t-testa
Konstanta	-8,019	-5,641	0,000
$\ln \frac{BDP_{it}}{P_{it}}$ (Dohodek)	1,737	5,609	0,000
$\ln ICGS$ (Cena)	-0,218	-2,509	0,025
DVI (Vojna v Sloveniji)	-0,484	-11,255	0,000
$DV3$ (Vojna na Kosovu)	-0,108	-2,938	0,011
t (Priljubljenost)	0,01287	6,408	0,000
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ (Navade)	0,548	5,609	0,000
n = 21 $R^2 = 0,950$ F = 44,303 P (F=44,303) = 0,000 DW = 1,648			

Vir: Lastni izračuni, 2004.

Zaradi vojne v Sloveniji je bilo leta 1991 turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji v povprečju manjše za 38,37 odstotkov kot v preostalih letih. Parcialni korelacijski koeficient (-0,949) priča o zelo močni in negativni povezavi med vojno leta 1991 in turističnim povpraševanjem. Ta koeficient je med vsemi ostalimi parcialnimi korelacijskimi koeficienti v model vključenih spremenljivk največji, kar pomeni, da je na turistično povpraševanje Italijanov v obdobju od 1981 do 2001 najmočneje vplivala vojna v Sloveniji.

Tudi vojna na Kosovu je imela negativen vpliv na turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji, saj je bilo leta 1999 v povprečju manjše za 10,24 odstotkov kot v preostalih letih. To velja ob predpostavki, da se ostale spremenljivke niso spreminjale.

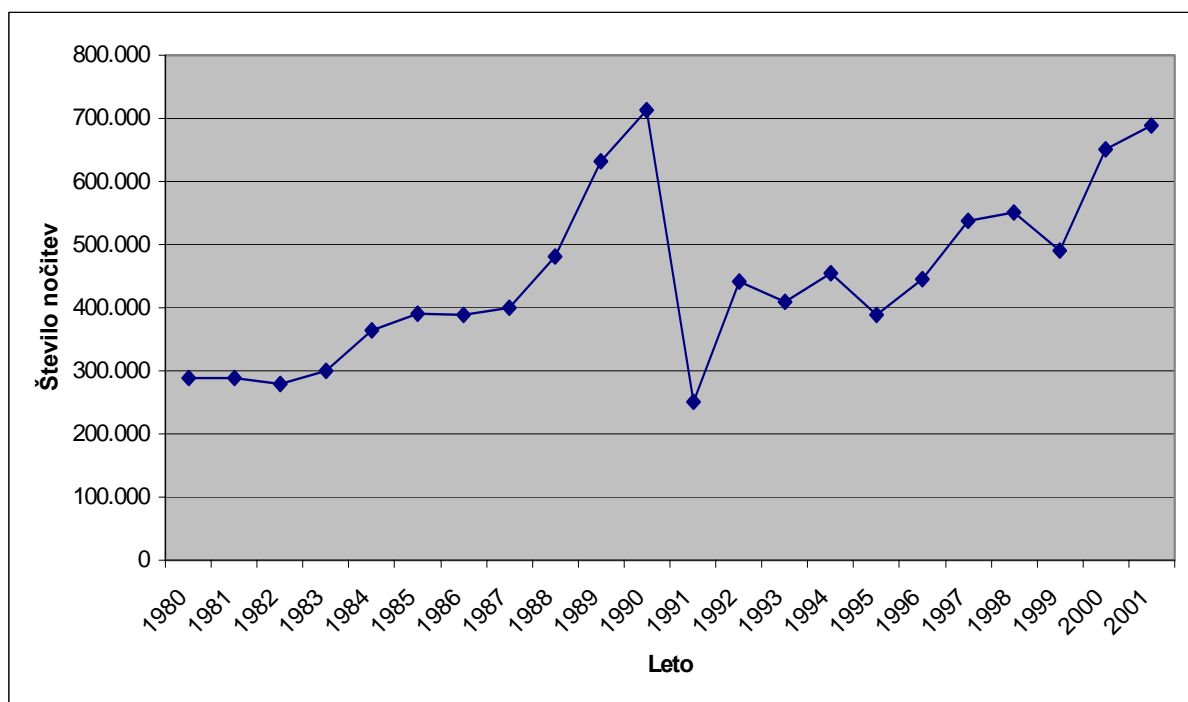
Ocena regresijskega koeficienta za časovno spremenljivko ($e^{0,01287} = 1,0129$) nam pove, da ima turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji tendenco povečevanja, saj se je število nočitev Italijanov na prebivalca v obdobju od 1981 do 2001 v povprečju povečalo za 1,3 odstotke letno.

Koeficient za eno leto odložene odvisne spremenljivke pove, da so imele navade italijanskih turistov precejšen vpliv na turistično povpraševanje po Sloveniji, saj se število nočitev Italijanov v danem letu v povprečju poveča za 0,548 odstotka, če se je v preteklem letu število nočitev italijanskih gostov v Sloveniji povečalo za en odstotek, ostale spremenljivke pa so ostale nespremenjene.

Ugotovitve na podlagi modela turističnega povpraševanja Italijanov po Sloveniji so:

- glede na dohodkovni koeficient, katerega vrednost je nad ena, lahko počitnice v Sloveniji, kakor jih vidijo Italijani, uvrščamo med komfortne dobrine. Italija je ekonomsko dobro razvita država, še posebno njen severni del. Prav razlika med razvitostjo severa in juga ter s tem tudi neenakomerna porazdelitev dohodka pa je lahko vzrok za visoko vrednost dohodkovnega koeficienta. Z rastjo gospodarske razvitosti se namreč povečuje tudi turistična potrošnja, tako bogatim kot revnim, vendar se s povečevanjem dohodka hitreje povečuje turistična potrošnja slednjih;
- turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji je bilo v proučevanem obdobju cenovno neelastično;
- vojna v Sloveniji leta 1991 je občutno zmanjšala turistično povpraševanje Italijanov, saj je bilo leta 1990 713.837 nočitev, leta 1991 pa le 250.017 nočitev. Že naslednje leto se je število nočitev povzpelo na 440.799. Tudi ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za vojno na Kosovu kaže, da je imela le-ta negativen vpliv na turistično povpraševanje Italijanov. Gibanje števila nočitev Italijanov v Sloveniji prikazuje tudi slika 2;
- Italijani so navajeni hoditi na počitnice v Slovenijo. Anketa tujih turistov v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994 pokaže, da je bilo kar 83,3 % italijanskih turistov že v Sloveniji na počitnicah ali potovanju. Četrtnina italijanskih turistov pa je odgovorila, da bi se še vrnil, od tega bi jih kar več kot polovica prišla v isti kraj (Anketa tujih turistov v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994, 1995);
- turistično povpraševanje Italijanov po Sloveniji je imelo v obdobju 1981–2001 tendenco povečevanja, to je rezultat tistih dejavnikov, ki niso eksplicitno vključeni v model, kot so okusi turistov in modne muhe.

Slika 2: Število nočitev italijanskih gostov v Sloveniji v obdobju 1980 do 2001

Vir: Priloga 2.

6.3. Turistično povpraševanje Nemcev po Sloveniji

Turistično povpraševanje Nemcev po Sloveniji smo proučevali v odvisnosti od priljubljenosti, navad Nemcev in vojne v Sloveniji, na Hrvaškem, ter v Bosni in Hercegovini.

Ta model, ki izključuje vpliv dohodka, cen in vojne na Kosovu na turistično povpraševanje, da zanesljive rezultate, saj je F-test pokazal, da je regresijski model kot celota statistično značilen, Durbin-Watsonov test pa ne potrjuje prisotnosti avtokorelacije prvega reda. Visoka je tudi vrednost determinacijskega koeficienta, ki nam pove, da je s spremembami v navedenih dejavnikih mogoče pojasniti 95,1 odstotkov sprememb v turističnem povpraševanju Nemcev po Sloveniji kot turistični destinaciji. Kot je razvidno iz spodnje tabele, sta statistično značilna le regresijska koeficienta za vojno v Sloveniji in navade, regresijska koeficienta ostalih dveh v model vključenih spremenljivk, vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini, pa sta statistično neznačilna.

Tabela 4: Model turističnega povpraševanja Nemcev po Sloveniji za razdobje od 1981 do 2001

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t-testa	Stopnja značilnosti t-testa
Konstanta	-0,537	-2,452	0,026
<i>DV1</i> (Vojna v Sloveniji)	-0,679	-8,180	0,000
<i>DV2</i> (Vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini)	-0,0071	-0,105	0,918
<i>t</i> Priljubljenost	-0,00261	-0,849	0,408
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ Navade	0,708	5,688	0,000
n = 21 $R^2 = 0,951$ F = 77,657 P (F=77,657) = 0,000 DW = 1,741			

Vir: Lastni izračuni, 2004.

Glede na parcialni korelacijski koeficient (-0,898) je bilo turistično povpraševanje najbolj odvisno od vojne v Sloveniji leta 1991. Tega leta je turistično povpraševanje Nemcev doseglo v povprečju le 50,71 odstotkov turističnega povpraševanja, ki bi ga beležili, če bi bile razmere normalne. Število nočitev Nemcev na prebivalca je bilo torej v povprečju za 49,29 odstotkov nižje kot v preostalih letih.

Spremenljivka za vojno na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini je vključena v model, vendar se njen regresijski koeficient ne izkaže za statistično značilnega. Predznak je v skladu z ekonomsko teorijo, zato lahko sklepamo, da je imela vojna na Hrvaškem ter v Bosni negativen vpliv na turistično povpraševanje Nemcev po Sloveniji. Kolikšen je bil ta vpliv, pa na podlagi obravnavanega modela ne moremo trditi, vendar parcialni korelacijski koeficient kaže na zelo šibko in negativno povezavo med turističnim povpraševanjem in vojno.

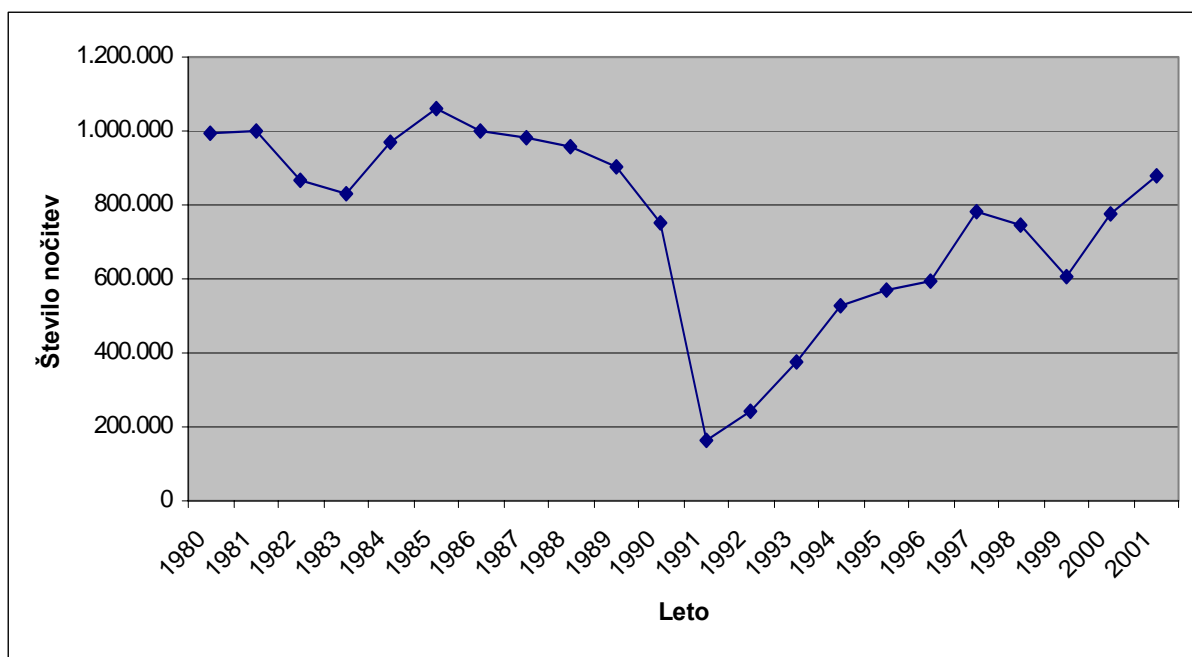
Statistično neznačilen regresijski koeficient je lahko posledica multikolinearnosti med pojasnjevalnimi spremenljivkami.

Na podlagi regresijskega koeficienta bi lahko sklepali, da je v primeru Nemčije vpliv priljubljenosti na turistično povpraševanje blag in negativen, kar bi lahko pomenilo, da ima turistično povpraševanje Nemcev po Sloveniji tendenco upadanja. Regresijski koeficient za priljubljenost Slovenije pa ni statistično značilen, zato njegova vrednost ni zanesljiva.

Na podlagi analize se nemški turisti radi vračajo v Slovenijo, saj se je število nočitev nemških gostov v povprečju v danem letu povečalo za 0,708 odstotka, če se je v preteklem letu število nočitev Nemcev v Sloveniji povečalo za en odstotek.

Dohodek in cena sta ena izmed glavnih dejavnikov mednarodnega turističnega povpraševanja, vendar ne nastopata v nemškem modelu turističnega povpraševanja, saj glede na podatke ne moremo z dovolj nizko stopnjo značilnosti trditi, da se turistično povpraševanje spremeni, če se povečajo cene turističnih proizvodov v Sloveniji ali dohodek v Nemčiji.

Slika 3: Število nočitev nemških gostov v Sloveniji v obdobju 1980 do 2001

Vir: Priloga 2.

Splošne ugotovitve na podlagi modela so :

- vojna leta 1991 je močno znižala turistično povpraševanje nemških gostov, kar je lepo razvidno iz slike 3. Število nočitev je padlo s 752.338 nočitev v letu 1990 na samo 165.927 nočitev v letu 1991. Naslednje leto se je turistično povpraševanje le malo povečalo, saj je bilo le 242.984 nočitev. Tudi vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini je imela negativen vpliv na število nočitev nemških gostov;

- Nemci imajo navado hoditi v Slovenijo na počitnice. Kar tri četrtine nemških turistov iz poletne sezone 1994 je že prej obiskalo Slovenijo, 71 % turistov bi se še vrnilo. Vir informacij o Sloveniji so bile osebne izkušnje in priporočila prijateljev in sorodnikov, ki so že obiskali Slovenijo (Anketa tujih turistov v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994, 1995).

6.4. Turistično povpraševanje Nizozemcev po Sloveniji

Najboljši model turističnega povpraševanja Nizozemcev po Sloveniji vključuje vojno v Sloveniji, na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu, priljubljenost Slovenije in navade Nizozemcev.

Ocena determinacijskega koeficienta za Nizozemsko znaša 0,952, kar pomeni, da je 95,2 odstotke variance logaritmov nočitev v Sloveniji na prebivalca Nizozemske pojasnjeno z vplivom vseh v model vključenih spremenljivk. Tudi na podlagi F- testa lahko sklepam, da je model turističnega povpraševanja v primeru Nizozemske primeren.

Tabela 5: Model turističnega povpraševanja Nizozemcev po Sloveniji za razdobje od 1981 do 2001

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t-testa	Stopnja značilnosti t-testa
Konstanta	-0,527	-2,660	0,018
<i>DV1</i> (Vojna v Sloveniji)	-0,982	-6,732	0,000
<i>DV2</i> (Vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini)	-0,112	-1,229	0,238
<i>DV3</i> (Vojna na Kosovu)	-0,272	-2,658	0,018
<i>t</i> (Priljubljenost)	-0,00530	-0,993	0,336
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ (Navade)	0,668	5,273	0,000
n = 21 $R^2 = 0,952$ F = 59,638 P (F=59,638) = 0,000 DW = 2,224			

Vir: Lastni izračuni, 2004.

Statistično značilni koeficienti v modelu so regresijski koeficienti, ki pojasnjujejo vpliv vojne v Sloveniji in na Kosovu ter navad nizozemskih turistov na turistično povpraševanje. Regresijska koeficienta za priljubljenost Slovenije in vojno na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini pa sta statistično neznačilna. Če koeficient glede na t-test ni statistično značilen, še ne pomeni, da med odvisno in pojasnjevalno spremenljivko ni nobene povezave. Statistična neznačilnost koeficienta je lahko le posledica statističnih problemov. Tako pojasnjevalno spremenljivko vseeno lahko vključimo v model, če ima regresijski koeficient pravi predznak (Witt, Witt, 1992, str. 15).

Glede na parcialni korelacijski koeficient ($-0,867$) je imela najmočnejši vpliv na turistično povpraševanje vojna v Sloveniji leta 1991. Tega leta je turistično povpraševanje Nizozemcev doseglo v povprečju le 37,46 odstotkov turističnega povpraševanja ($e^{-0,982} = 0,3746$), ki bi ga beležili, če bi bile razmere normalne. Število nočitev Nizozemcev na prebivalca je bilo torej v povprečju za 62,54 odstotkov nižje kot v preostalih letih.

Predznak statistično neznačilnega koeficienta, ki kaže vpliv vojne na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini na število nočitev nizozemskih turistov, je negativen, zato lahko sklepamo, da je imela vojna negativen vpliv na turistično povpraševanje Nizozemcev po Sloveniji, ne moremo pa trditi, kolikšen je bil ta vpliv.

Z antilogaritmiranjem ocenjene vrednosti regresijskega koeficienta za slamnato spremenljivko, ki pojasnjuje vpliv vojne na Kosovu, dobimo vrednost 0,7619. Ta nam pove, da je število nočitev Nizozemcev na prebivalca leta 1999 v povprečju za 23,81 odstotkov manjše, kot bi bilo, če ne bi bilo vojne na Kosovu, ostale v model vključene spremenljivke pa bi ostale nespremenjene.

Na podlagi negativnega predznaka ocene regresijskega koeficienta za priljubljenost Slovenije bi lahko sklepali, da je imelo turistično povpraševanje Nizozemcev po Sloveniji tendenco upadanja. To upadanje je avtonomno, torej rezultat tistih dejavnikov, ki niso eksplicitno vključeni v model, kot so spremembe v okusih in modne muhe. Ker regresijski koeficient ni statistično značilen, njegova vrednost ni zanesljiva.

Število nočitev nizozemskih gostov se je v danem letu v obdobju 1980–2001 povečalo v povprečju za 0,668 odstotka, če se je v preteklem letu število nočitev Nizozemcev v Sloveniji povečalo za en odstotek.

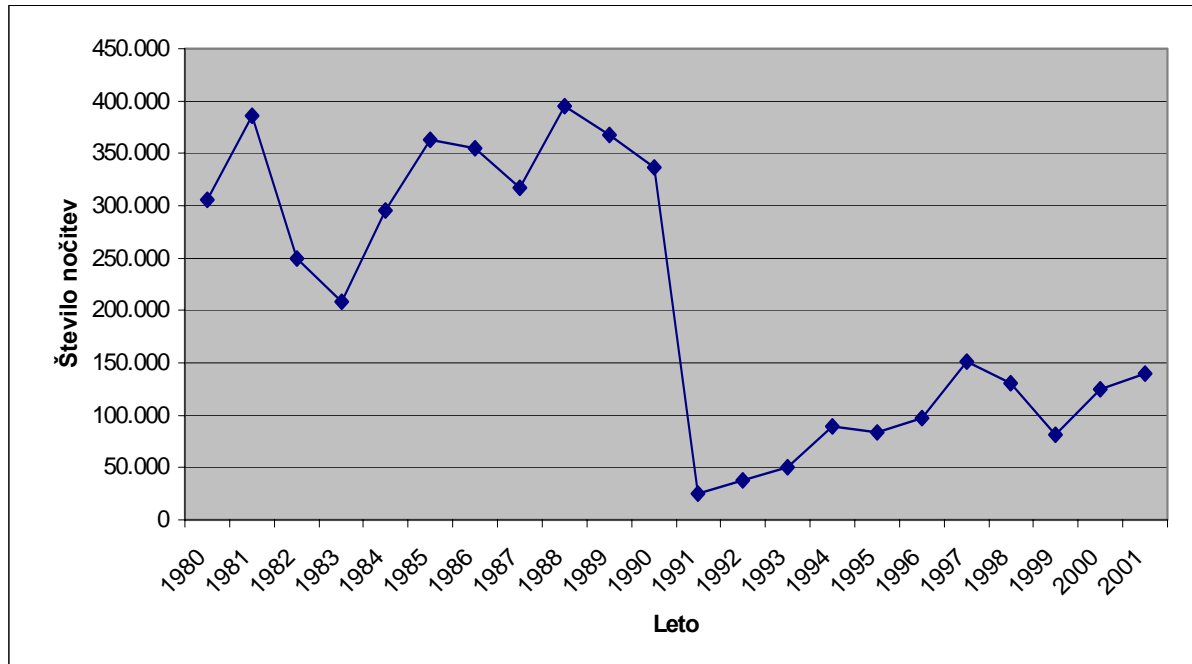
Spremenljivki, ki pojasnjujeta vpliv dohodka Nizozemcev in cen turističnih proizvodov na turistično povpraševanje Nizozemcev po Sloveniji, nista vključeni v model. To pomeni, da glede na podatke ni mogoče z nizko stopnjo značilnosti sklepati, da se turistično povpraševanje Nizozemcev spremeni ob povečanju dohodka na Nizozemskem ali cen v Sloveniji. Slednjo ugotovitev potrjujeta tudi nizka parcialna korelacijska koeficienta (0,007 in 0,177) med odvisno spremenljivko in dohodkom oziroma cenami.

Glavne ugotovitve na podlagi modela so:

- v proučevanem obdobju pa so Nizozemci dosegli najvišje število nočitev leta 1988 s 394.471 nočitvami. Vojna leta 1991 je močno znižala turistično povpraševanje, saj je bilo v tem letu najmanj nočitev nizozemskih gostov v celotnem proučevanem obdobju, le 24.992. Tudi naslednje leto se je število nočitev le malo povečalo, doseglo je 37.833. V zadnjih desetih letih je dosegalo turistično povpraševanje nizozemskih gostov le polovico tistega pred vojno leta 1991, kar je lepo razvidno iz slike 4;

- poleg slovenske osamosvojitvene vojne je na turistično povpraševanje Nizozemcev vplivala tudi kriza na Kosovu, saj se je število nočitev znižalo s 130.511 v letu 1998 na 81.320 leta 1999;
- navade so se v modelu izkazale za statistično značilne, kar pomeni, da se nizozemski gosti radi vračajo na počitnice v Slovenijo.

Slika 4: Število nočitev nizozemskih gostov v Sloveniji v obdobju 1980 do 2001

Vir: Priloga 2.

6.5. Turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji

Najboljši model turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji za obdobje 1981–2001 vključuje tri pojasnjevalne spremenljivke, in sicer: vojno na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu in navade Britancev.

F-test je pokazal, da je regresijski model kot celota statistično značilen, visoka je tudi vrednost determinacijskega koeficienta, ki nam pove, da je s spremembami v navedenih dejavnikih mogoče pojasniti 91,2 odstotka sprememb v turističnem povpraševanju Britancev po Sloveniji kot turistični destinaciji. Glede na nizko vrednost Durbin-Watsonove statistike smo ugotovili, da je avtokorelacija prvega reda navzoča v modelu. To pomeni, da ocene koeficientov, ki smo jih dobili z regresijsko analizo, niso povsem zanesljive.

Modeli za vse ostale države vključujejo tudi pojasnjevalno spremenljivko, ki upošteva vpliv vojne v Sloveniji leta 1991 na turistično povpraševanje. V primeru Velike Britanije se ta spremenljivka ne izkaže za statistično značilno. Boljše rezultate da spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini. V tej spremenljivki je vključen tudi vpliv slovenske osamosvojitvene vojne, saj je ta potekala istega leta, kot se je

začela vojna na Hrvaškem. Zaradi vojne na Balkanu, ki je trajala od leta 1991 do 1995, je bilo turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji v tem obdobju v povprečju nižje za 36,62 odstotkov kot v preostalih letih ob predpostavki, da so ostale spremenljivke ostale nespremenjene.

Vrednost koeficienta za vojno na Kosovu leta 1999 kaže, da je bilo tega leta turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji v povprečju manjše za 63,58 odstotkov kot v preostalih letih, vpliv ostalih spremenljivk pa je ostal nespremenjen.

Tabela 6: Model turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji za razdobje od 1981 do 2001

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t-testa	Stopnja značilnosti t-testa
Konstanta	-0,957	-5,126	0,000
<i>DV2</i> (Vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini)	-0,456	-5,989	0,000
<i>DV3</i> (Vojna na Kosovu)	-1,010	-6,954	0,000
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ (Navade)	0,552	7,259	0,000
n = 21 $R^2 = 0,912$ F = 58,762 P (F=58,762) = 0,000 DW = 1,441			

Vir: Lastni izračuni, 2004.

Statistično značilen koeficient za navade Britancev pove, da se število nočitev britanskih gostov v danem letu v povprečju poveča za 0,552 odstotka, če se je v preteklem letu število nočitev Britancev v Sloveniji povečalo za en odstotek.

Spremenljivki, ki pojasnjujeta vpliv dohodka in cen turističnih proizvodov na turistično povpraševanje, ne nastopata v britanskem modelu, saj glede na podatke ne moremo z dovolj nizko stopnjo značilnosti trditi, da se turistično povpraševanje spremeni, če se povečajo cene turističnih proizvodov v Sloveniji ali dohodek v Veliki Britaniji.

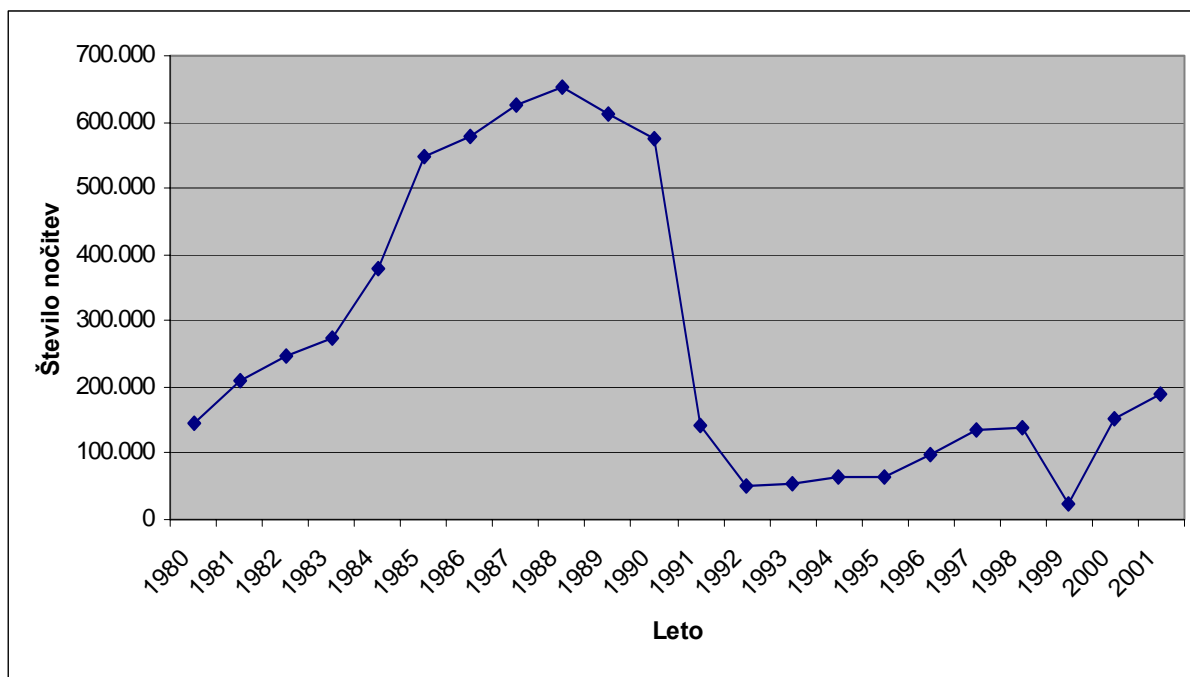
Glavne ugotovitve na podlagi modela turističnega povpraševanja so:

- razlog, da na turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji ni vplivala le vojna v Sloveniji, pač pa tudi nadaljnji spopadi na Balkanu, je verjetno v oddaljenosti in nepoznavanju Slovenije. Število britanskih turistov se je tako močno zmanjšalo tudi zaradi ukinitve čarterskih poletov, ki so jih organizirali turistični organizatorji, s katerimi je večina Britancev prišla v Slovenijo. Največje število nočitev so Britanci v Sloveniji zabeležili leta 1988, ko so imeli 651.297 nočitev. Po letu 1991 se je turistično povpraševanje še vedno zmanjševalo, verjetno zaradi bližine vojne na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini. Po koncu balkanske vojne, leta 1996, je število nočitev nekoliko naraslo, vendar je še vedno dosegalo le četrtno nočitev iz konca osemdesetih let. Leta 1999 se je število nočitev Britancev spet znižalo in je bilo celo nižje kot v letu 1991, le

22.648. To je verjetno posledica vojne na Kosovu. Gibanje turističnega povpraševanja Britancev v obdobju od 1981 do 2001 prikazuje slika 5;

- na podlagi modela lahko trdimo, da je v proučevanem obdobju Britancem ustrezala turistična ponudba v Sloveniji in se radi vračajo k nam na počitnice.

Slika 5: Število nočitev britanskih gostov v Sloveniji v obdobju 1980 do 2001

Vir: Priloga 2.

6.6. Primerjava turističnega povpraševanja tujih gostov

Vseh petih modelov turističnega povpraševanja dosega zelo visoke determinacijske koeficiente (nad 0,9), večina regresijskih koeficientov pa je statistično značilnih, kar tudi priča o primernosti modelov.

Spremenljivka bruto domači proizvod je vključena le v italijanski model turističnega povpraševanja. Vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti znaša 1,737, kar pomeni, da gre za dohodkovno elastično povpraševanje. To pomeni, da Italijanom glede na Badouinovo klasifikacijo dobrin počitnice v Sloveniji predstavljajo komfortno dobrino. Italija je ekonomsko dobro razvita država, še posebno njen severni del. Prav razlika med razvitostjo severa in juga ter s tem tudi neenakomerna razvitost dohodka pa je lahko vzrok za visoko vrednost dohodkovnega koeficienta. Z rastjo gospodarske razvitosti se namreč povečuje tudi turistična potrošnja, tako bogatim kot revnim, vendar se s povečevanjem dohodka hitreje povečuje turistična potrošnja slednjih.

Tabela 7: Statistično značilni koeficienti modelov turističnega povpraševanja tujih turistov po Sloveniji za razdobje od 1981 do 2001

Država Dejavniki	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska	Velika Britanija
$\ln \frac{BDP_{it}}{P_{it}}$ (Dohodek)	-	1,737	-	-	-
$\ln ICGS$ (Cena)	-0,405	-0,218	-	-	-
$DV1$ (Vojna v Sloveniji)	-0,458	-0,484	-0,679	-0,982	-
$DV2$ (Vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini)	-	-	-	-	-0,456
$DV3$ (Vojna na Kosovu)	-	-0,108	-	-0,272	-1,010
t (Priljubljenost)	0,01519	0,01287	-	-	-
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ (Navade)	0,292	0,548	0,708	0,668	0,552

Vir: Lastni izračuni, 2004.

V modelih turističnega povpraševanja za ostale države spremenljivka bruto domači proizvod na prebivalca ni vključena, saj glede na podatke ni mogoče z dovolj nizko stopnjo značilnosti sklepati, da se turistično povpraševanje tujih turistov spremeni ob povečanju dohodka na prebivalca v emitivni državi.

Regresijski koeficient za cene turističnih proizvodov v Sloveniji nastopa v avstrijskem in italijanskem modelu. Za obe državi se izkaže, da je turistično povpraševanje po Sloveniji cenovno neelastično, saj je koeficient cenovne elastičnosti med nič in ena. Močnejše se na spremembo cen odzove turistično povpraševanje Avstrijcev, saj se le-to zmanjša za 0,405 odstotka, če se cene v Sloveniji spremenijo za en odstotek. Vrednost koeficienta cenovne elastičnosti v primeru Italije, ki je $-0,218$, se ne ujema s prejšnjo uvrstitvijo počitnic v Sloveniji, kakor jih dojemajo Italijani, med komfortne dobrine. Zanje je namreč značilno, da je koeficient cenovne elastičnosti negativen in visok.

V primeru ostalih držav spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv cen na turistično povpraševanje, ni bila vključena v model, saj glede na podatke ni mogoče z dovolj nizko stopnjo značilnosti sklepati, da vpliva na turistično povpraševanje tujih turistov.

Slamnata spremenljivka, s pomočjo katere smo upoštevali vpliv vojne v Sloveniji leta 1991, nastopa v vseh modelih turističnega povpraševanja tujcev razen v britanskem modelu ter se povsod izkaže za statistično značilno. Povsod je imela negativen vpliv na število nočitev, saj je bilo turistično povpraševanje avstrijskih in italijanskih gostov tega leta v povprečju za okoli 37 odstotkov manjše kot v preostalih letih. Še bolj pa se je zmanjšalo število nočitev turistov

iz bolj oddaljenih držav, ki slabše poznajo Slovenijo. Tako je bilo število nočitev Nemcev leta 1991 manjše za 46,85 odstotkov, Nizozemcev pa kar za 61,71 odstotkov. Zelo močno negativno odvisnost med turističnim povpraševanjem in vojno, pri čemer je vpliv ostalih spremenljivk v modelu izločen, dokazujejo tudi parcialni korelacijski koeficienti, ki znašajo od $-0,867$ v primeru Nizozemske do $-0,957$ v primeru Avstrije.

Razlog, da na turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji ni vplivala le vojna v Sloveniji, pač pa tudi nadaljnji spopadi na Balkanu, je verjetno v oddaljenosti in nepoznavanju Slovenije. Zaradi vojne na Balkanu, ki je trajala od leta 1991 do 1995, je bilo turistično povpraševanje Britancev po Sloveniji v tem obdobju v povprečju nižje za 36,62 odstotkov ob predpostavki, da so ostale spremenljivke ostale nespremenjene.

Najnižje število nočitev v proučevanem obdobju so britanski gosti v Sloveniji dosegli leta 1999, ko je potekala vojna na Kosovu. V tem letu so Britanci v povprečju dosegli za 63,58 odstotkov manj nočitev kot v preteklih letih. Manjši negativen vpliv je imela tudi na turistično povpraševanje Italijanov in Nizozemcev. Turistično povpraševanje Italijanov je bilo tako leta 1999 v povprečju nižje za 10,24 odstotkov, Nizozemcev pa za 23,81 odstotkov nižje kot v času, ko vojne na Kosovu ni bilo, ostale v model vključene spremenljivke pa bi ostale nespremenjene.

Časovna spremenljivka, ki izraža priljubljenost Slovenije pri turistih, nastopa v avstrijskem, italijanskem, nemškem in nizozemskem modelu turističnega povpraševanje. V primeru Avstrije in Italije se izkaže za statistično značilno in ima pozitiven predznak, kar pomeni, da je imelo turistično povpraševanje iz omenjenih držav v proučevanem obdobju v povprečju tendenco naraščanja. To letno naraščanje, ki je bilo v primeru Avstrije 1,53-, v primeru Italije pa 1,30-odstotno, je bilo rezultat delovanja sprememb v okusih potrošnikov in modnih muh. Regresijska koeficienta za priljubljenost pri nemških in nizozemskih turistih nista statistično značilna, njun predznak pa je negativen, kar kaže na to, da Slovenija pri turistih iz Nemčije in Nizozemske beleži tendenco upadanja priljubljenosti.

Pomemben dejavnik turističnega povpraševanja turistov so navade, ki nastopajo v vseh modelih, povsod se izkažejo tudi za statistično značilne. Če se je v preteklem letu povečalo turistično povpraševanje turistov iz izbrane države za en odstotek, se bo v danem letu v povprečju najbolj povečalo število nočitev Nemcev, in sicer kar za 0,708 odstotka, sledilo jim bo povečanje turističnega povpraševanja Nizozemcev, Britancev in Italijanov. Najmanj pa se bo spremenilo turistično povpraševanje iz Avstrije, saj se bo povečalo v povprečju le za 0,292 odstotka, če predpostavljamo, da so ostale spremenljivke ostale nespremenjene. To pomeni, da so turisti zadovoljni s kakovostjo turistične ponudbe pri nas ali pa da se odločajo za kraj počitnikovanja na podlagi pripovedovanj prijateljev in znancev, ki so že obiskali Slovenijo. Prenašanje informacij »od ust do ust« ima očitno velik pomen pri izbiri Slovenije kot cilja počitnic, saj se je glede na anketo tujih turistov v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994 kar 67,7 odstotkov tujih turistov odločilo obiskati Slovenijo na podlagi predhodnih osebnih

izkušenj ali priporočil sorodnikov in prijateljev (Anketa tujih turistov v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994, 1995).

7. SKLEP

V diplomskem delu smo proučevali vpliv različnih dejavnikov na turistično povpraševanje petih držav, ki v Sloveniji dosegajo največje deleže v skupnem številu nočitev. Te države so Avstrija, Italija, Nemčija, Nizozemska in Velika Britanija. Dejavniki, za katere smo sklepali, da bodo vplivali na število nočitev turistov iz posameznih držav, pa so bili bruto domači proizvod na prebivalca, cene turističnih proizvodov, navade turistov in trend. S pomočjo slamatih spremenljivk smo upoštevali vpliv treh vojn, in sicer vojno v Sloveniji leta 1991, vojno na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini ter vojno na Kosovu leta 1999.

Bruto domači proizvod na prebivalca se ni izkazal kot bistveni dejavnik turističnega povpraševanja, saj nastopa le v italijanskem modelu. Glede na vrednost dohodkovnega koeficienta se počitnice v Sloveniji, kakor si jih predstavljajo Italijani, uvrščajo med komfortne dobrine.

Glede na dobljene rezultate bi lahko zaključili, da imajo precejšen vpliv na število nočitev tujih turistov navade. To pomeni, da je število nočitev na prebivalca iz izbrane države odvisno od velikosti števila nočitev na prebivalca v preteklosti oziroma pred enim letom, saj je dolžina odloga v modelu turističnega povpraševanja po Sloveniji eno leto. To pomeni, da so se avstrijski, italijanski, nemški, nizozemski in britanski turisti v obdobju od 1981 do 2001 radi vračali v Slovenijo, ker so bili zadovoljni z njeno turistično ponudbo ali pa so se o kraju počitnic odločali na podlagi pripovedovanj znancev, ki so že obiskali Slovenijo.

Tudi vojna v Sloveniji je močno vplivala na turistično povpraševanje, saj se je leta 1991 število nočitev tujih turistov znižalo od 37 do 63 odstotkov. Najmanjši upad povpraševanja sta imeli sosednji državi, Avstrija in Italija. V bolj oddaljenih državah pa je turistično povpraševanje po naši državi upadlo močneje zaradi nepoznavanja in negativne podobe Slovenije v tujih medijih. Na turistično povpraševanje Britancev je vplivalo vojskovanje na Balkanu v obdobju 1991 do 1995. Negativen vpliv na turistično povpraševanje Nizozemcev in Britancev pa je imela tudi kriza na Kosovu leta 1999.

V zadnjih letih se število tujih turistov povečuje, kar je posledica stabilizacije razmer na doslej nemirnem Balkanu in povečanje investicij v turizmu. Ob vseh prednostih slovenskega turizma, kot so enostavna dostopnost in majhna oddaljenost od sedanjih in potencialnih trgov ter ohranjenost flore in favne, se lahko turistično povpraševanje v prihodnosti še poveča, vendar le ob skupnem sodelovanju vseh turističnih subjektov ter ob izkoriščanju priložnosti slovenskega turizma, ki so specializacija v smeri kongresnega ali kulturnega turizma.

LITERATURA

1. Bajt Drago, Repe Božo: Slovenska kronika XX. stoletja (1941–1995). Ljubljana: Nova revija, 1996, str. 468–479.
2. Bull Adrian: The economics of travel and Tourism. Melbourne: Pitman Publishing, 1993. 246 str.
3. Cicvarić Ante: Ekonomika turizma. Zagreb: »Zagreb« poduzeće za grafičku djelatnost, 1990. 484 str.
4. Cooper Chris, Fletcher John: Tourism – Principles and Practice. London: Pitman Publishing, 1993. 290 str.
5. Gosar Anton: Reconsidering tourism strategy as a consequence of the disintegration of Yugoslavia : The case of Slovenia. Turizam, Zagreb, 47 (1999), str. 67–73.
6. Gujarati N. Damodar: Basic econometrics. Aucland: McGraw-Hill, 1986. 462 str.
7. Hrovatin Nevenka: Ocenjevanje funkcije povpraševanja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1994. 86 str.
8. Klarić Zoran: Impact of Distance and Availability of Information on travel to conflict regions – Example of Croatia. Turizam, Zagreb, 47 (1999), str. 26–35.
9. Košmelj Blaženka: Analiza odvisnosti za vzorčne podatke. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 136 str.
10. Košmelj Blaženka, Arh Franc: Statistični terminološki slovar. Ljubljana: Statistično društvo Slovenije: Študentska založba, 2002. 197 str.
11. Lundberg Donald E.: Tourism economics. New York: John Wiley & Sons, 1995. 196 str.
12. Mihalič Tanja: Tourism drop and recovery after the war: The case of Slovenia, Turizam, Zagreb, 47 (1999), str. 61–66.
13. Mihalič Tanja, Planina Janez: Ekonomika turizma. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 281 str.
14. Pfajfar Lovrenc: Ekonometrija – Zapiski predavanj. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 118 str.
15. Pfajfar Lovrenc: Ekonometrija na prosojnicah. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 281 str.
16. Pobegajlo Fedja: Specifičnost slovenske turistične sezone leta 1991. Lipov list, Ljubljana, /1992/ 5–6. str. 139–141.
17. Rogelj Roman: Statistika 2. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 294 str.
18. Rovan Jože, Turk Tomaž: Analiza podatkov s SPSS za Windows. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 226 str.
19. Rovan Jože, Košmelj Blaženka: Statistično sklepanje. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 312 str.
20. Vukonić Boris: Turizam u vihoru rata. Zagreb: EP 94 – Agencija za marketing »VJESNIK«, 1993. 183 str.
21. Witt Stephen F., Witt Cristine A.: Modeling and forecasting demand in tourism. London: Academic Press, 1992. 195 str.

22. Witt Stephen F., Witt Cristine A.: *Tourism & Management Handbook*. New York: Prentice Hall, 1994, str. 497–529.
23. Focus on Kosovo: A timeline of tensions.
[<http://www.cnn.com/SPECIALS/1998/10/kosovo/timeline/#top>], 20. 3. 2004.
24. Timeline: Count down to conflict.
[http://news.bbc.co.uk/1/hi/special_report/1998/kosovo/99748.stm#top], 20. 3. 2004.

VIRI

1. Anketa o tujih turistih v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994. Ljubljana: Zavod RS za statistiko, 1995, 73 str.
2. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, 3 (2003).
3. Devizni tečajji 1945–1993. Ljubljana: Banka Slovenije, 1993.
4. *International Financial Statistics Yearbook*. Washington: International Monetary Fund, 2002.
5. Letni pregled turizma. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, letniki 1980–2003.
6. Statistični letopis Republike Slovenije 2002. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za statistiko, 2003.
7. *Tourism 2020 Vision*. World Tourism Organisation, 2000.
[http://www.world-tourism.org/market_research/facts/menu.html], 20. 3. 2004.

PRILOGE

- Priloga 1:** Legenda uporabljenih kratic v diplomskem delu
- Priloga 2:** Število nočitev v Sloveniji za proučevane države v obdobju 1980 do 2001
- Priloga 3:** Število prebivalcev v milijonih v proučevanih državah v obdobju 1981–2001
- Priloga 4:** Število nočitev v Sloveniji na prebivalca iz države izvora turistov v obdobju od leta 1981–2001
- Priloga 5:** Bruto domači proizvod v tekočih cenah proučevanih držav v milijardah domačih valut v obdobju 1981 do 2001
- Priloga 6:** Deflatorji bruto domačega proizvoda za proučevane države v obdobju 1981–2001
- Priloga 7:** Bruto domači proizvod v stalnih cenah iz leta 1995 v milijardah nacionalnih valut proučevanih držav v obdobju 1981–2001
- Priloga 8:** Povprečni letni menjalni tečaj valut proučevanih držav v primerjavi z ECU v letih 1981–2001 (število enot nacionalne valute za 1 ECU (evro))
- Priloga 9:** Bruto domači proizvod v stalnih cenah iz leta 1995 za proučevane države v obdobju 1981–2001 (v milijardah evrov)
- Priloga 10:** Bruto domači proizvod na prebivalca v evrih (v GBP za Veliko Britanijo) v proučevanih državah (v stalnih cenah iz leta 1995) v obdobju 1981–2001
- Priloga 11:** Povprečni letni menjalni tečaji slovenskega tolarja v razmerju z valutami proučevanih držav v letih 1981–2001 (število enot SIT za 1 eno enoto nacionalne valute)
- Priloga 12:** Indeksi cen gostinskih storitev v Sloveniji v obdobju 1981–2001 (s stalno osnovo v letu 1995)
- Priloga 13:** Indeksi cen življenjskih potrebščin za proučevane države v obdobju 1981–2001 (s stalno osnovo v letu 1995)
- Priloga 14:** Parcialni korelacijski koeficienti med spremenljivkami najboljšega modela turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji v letih 1981–2001
- Priloga 15:** Parcialni korelacijski koeficienti med spremenljivkami najboljšega modela turističnega povpraševanja Italijanov po Sloveniji v letih 1981–2001
- Priloga 16:** Parcialni korelacijski koeficienti med spremenljivkami najboljšega modela turističnega povpraševanja Nemcev po Sloveniji v letih 1981–2001
- Priloga 17:** Parcialni korelacijski koeficienti med spremenljivkami najboljšega modela turističnega povpraševanja Nizozemcev po Sloveniji v letih 1981–2001
- Priloga 18:** Parcialni korelacijski koeficienti med spremenljivkami najboljšega modela turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji v letih 1981–2001

Priloga 1: Legenda uporabljenih kratic v diplomskem delu

Y_{it} – število nočitev turistov iz države i v Sloveniji v letu t

P_{it} – število prebivalcev v državi i v letu t

BDP_{it} – bruto domači proizvod (v stalnih cenah) v državi i v letu t

$ICGS$ – indeks cen gostinskih storitev v Sloveniji v letu t

$DV1$ – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne v Sloveniji v letu 1991

$DV2$ – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini

$DV3$ – spremenljivka, ki pojasnjuje vpliv vojne na Kosovu letu 1999

t – časovna spremenljivka

$Y_{i(t-1)}$ – število nočitev turistov iz države i v Sloveniji v letu $t - 1$

$P_{i(t-1)}$ – število prebivalcev v državi i v letu $t - 1$

a – regresijske konstante

b_1, b_2, \dots, b_k – parcialni regresijski koeficienti

$\ln \frac{BDP_{it}}{P_{it}}$ – bruto domači proizvod na prebivalca (v stalnih cenah iz leta 1995) v državi i v

obdobju t

$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ – odložena odvisna spremenljivka (navade)

Priloga 2: Število nočitev v Sloveniji za proučevane države v obdobju 1980 do 2001

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska	Velika Britanija
1980	294.983	289.530	993.191	305.773	145.008
1981	306.205	289.050	1.001.102	385.433	208.097
1982	271.625	279.598	864.226	249.391	246.534
1983	295.657	300.832	832.443	208.950	273.185
1984	349.175	364.203	970.666	295.791	379.183
1985	398.060	391.252	1.060.517	363.284	547.625
1986	399.741	389.397	1.001.576	355.199	578.200
1987	398.190	400.254	981.950	317.524	627.152
1988	397.081	481.622	958.176	394.471	651.297
1989	388.627	632.022	900.517	367.813	612.232
1990	333.952	713.837	752.338	336.814	575.128
1991	138.751	250.017	165.927	24.992	143.071
1992	334.665	440.799	242.984	37.833	49.816
1993	403.043	409.561	374.472	49.949	54.758
1994	480.452	454.586	525.058	89.310	65.929
1995	440.749	387.804	571.601	83.457	65.762
1996	438.158	445.969	595.464	97.385	98.818
1997	483.472	537.412	782.128	151.470	135.269
1998	457.656	550.302	747.737	130.511	138.074
1999	443.408	489.696	607.316	81.320	22.648
2000	526.996	650.566	772.833	125.210	152.497
2001	619.822	688.227	877.795	139.385	190.681

Vir: Letni pregled turizma, letniki 1980–2003.

Priloga 3: Število prebivalcev v milijonih v proučevanih državah v obdobju 1981–2001

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska	Velika Britanija
1980	7,55	56,43	61,54	14,14	56,33
1981	7,56	56,51	61,66	14,25	56,35
1982	7,57	56,64	61,60	14,31	56,31
1983	7,55	56,84	61,38	14,36	56,35
1984	7,55	57,00	61,13	14,42	56,51
1985	7,56	57,14	60,97	14,48	56,68
1986	7,59	57,25	61,01	14,56	56,85
1987	7,60	57,34	61,09	14,66	57,01
1988	7,62	57,44	61,42	14,76	57,16
1989	7,66	57,54	78,68	14,85	57,36
1990	7,73	57,66	79,36	14,95	57,56
1991	7,81	56,75	79,98	15,07	57,81
1992	7,91	56,86	80,57	15,18	58,01
1993	7,99	57,05	81,19	15,29	58,19
1994	8,03	57,20	81,42	15,38	58,39
1995	8,05	57,30	81,66	15,46	58,61
1996	8,06	57,40	81,90	15,53	58,80
1997	8,07	57,52	82,06	15,61	59,01
1998	8,08	57,59	82,02	15,71	59,24
1999	8,09	57,65	82,09	15,81	59,50
2000	8,11	57,76	82,18	15,91	59,50
2001	8,08	57,95	82,36	16,04	59,54

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2002.

Priloga 4: Število nočitev v Sloveniji na prebivalca iz države izvora turistov v obdobju od leta 1981–2001

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska	Velika Britanija
1981	0,0405	0,0051	0,0162	0,0270	0,0037
1982	0,0359	0,0049	0,0140	0,0174	0,0044
1983	0,0392	0,0053	0,0136	0,0146	0,0051
1984	0,0462	0,0064	0,0159	0,0205	0,0067
1985	0,0526	0,0068	0,0174	0,0251	0,0097
1986	0,0527	0,0068	0,0164	0,0244	0,0102
1987	0,0524	0,0070	0,0161	0,0217	0,0110
1988	0,0521	0,0084	0,0156	0,0267	0,0114
1989	0,0507	0,0110	0,0114	0,0248	0,0107
1990	0,0432	0,0124	0,0095	0,0225	0,0100
1991	0,0178	0,0038	0,0021	0,0016	0,0025
1992	0,0423	0,0077	0,0030	0,0025	0,0008
1993	0,0504	0,0072	0,0046	0,0033	0,0009
1994	0,0598	0,0079	0,0064	0,0058	0,0011
1995	0,0547	0,0068	0,0070	0,0054	0,0011
1996	0,0544	0,0078	0,0073	0,0063	0,0017
1997	0,0599	0,0093	0,0095	0,0097	0,0023
1998	0,0566	0,0096	0,0091	0,0083	0,0023
1999	0,0548	0,0085	0,0074	0,0051	0,0004
2000	0,0650	0,0113	0,0094	0,0079	0,0026
2001	0,0767	0,0119	0,0106	0,0087	0,0032

Vir: Prilogi 2 in 3.

Priloga 5: Bruto domači proizvod v tekočih cenah proučevanih držav v milijardah domačih valut v obdobju 1981 do 2001

Leto	Avstrija (v mrd ATS)	Italija (v mrd ITL)	Nemčija (v mrd DEM)	Nizozemska (v mrd NLG)	Velika Britanija (v mrd GBP)
1981	1.081,7	464.000	1.535,5	373,0	252,95
1982	1.161,2	543.800	1.586,9	388,4	277,09
1983	1.237,4	633.400	1.667,1	403,3	302,51
1984	1.299,0	725.700	1.749,5	422,4	324,23
1985	1.369,1	813.900	1.826,0	443,1	354,95
1986	1.439,0	900.400	1.927,9	455,9	381,32
1987	1.494,1	984.700	1.991,2	459,0	419,63
1988	1.565,8	1.092.800	2.094,3	476,6	468,39
1989	1.676,7	1.196.800	2.223,5	505,0	514,17
1990	1.813,5	1.320.800	2.431,2	537,9	557,30
1991	1.945,8	1.440.600	2.938,0	564,9	586,15
1992	2.057,3	1.517.600	3.155,2	589,4	610,85
1993	2.125,3	1.563.300	3.235,4	605,4	624,33
1994	2.237,9	1.653.400	3.394,4	639,6	681,33
1995	2.370,7	1.787.300	3.523,0	666,0	719,18
1996	2.450,0	1.902.300	3.586,0	694,3	762,21
1997	2.513,5	1.987.200	3.666,6	734,9	811,07
1998	2.614,7	2.077.400	3.769,9	776,2	859,81
1999*	196,6	1.108,5	1.974,3	373,6	902,46
2000	204,8	1.164,8	2.025,5	401,1	944,91
2001	210,7	1.216,6	2.063,0	424,8	988,01

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2002.

* Od leta 1999 je nacionalna valuta v Avstriji, Italiji, Nemčiji in na Nizozemskem evro.

Priloga 6: Deflatorji bruto domačega proizvoda za proučevane države v obdobju 1981–2001

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska	Velika Britanija
1981	62,9	34,3	64,8	77,4	50,7
1982	66,3	40,0	67,7	81,5	54,4
1983	68,7	46,0	69,9	83,1	57,4
1984	71,9	51,3	71,3	84,7	60,0
1985	74,1	55,8	72,8	86,0	63,4
1986	76,1	60,3	75,1	85,8	65,5
1987	77,7	64,0	76,5	85,2	68,9
1988	78,9	68,3	77,7	86,3	73,2
1989	81,1	72,7	79,6	87,4	78,6
1990	83,9	78,7	82,3	89,5	84,5
1991	87,0	84,7	87,8	91,9	90,2
1992	90,8	88,5	92,2	94,0	93,8
1993	93,3	92,0	95,6	96,0	96,2
1994	96,0	95,2	98	98,3	97,5
1995	100	100	100	100	100
1996	101,3	105,3	101	101,1	103,3
1997	102,6	107,8	101,8	103,2	106,2
1998	103,3	110,7	102,8	105,2	109,4
1999*	104,0	112,5	103,3	102,6	112,4
2000	104,8	115,0	102,9	106,4	113,9
2001	106,6	118,0	104,2	111,4	116,8

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2002.

* Od leta 1999 je nacionalna valuta v Avstriji, Italiji, Nemčiji in na Nizozemskem evro.

Priloga 7: Bruto domači proizvod v stalnih cenah iz leta 1995 v milijardah nacionalnih valut proučevanih držav v obdobju 1981–2001

Leto	Avstrija (v mrd ATS)	Italija (v mrd ITL)	Nemčija (v mrd DEM)	Nizozemska (v mrd NLG)	Velika Britanija (v mrd GBP)
1981	1719,71	1.352.770	2369,60	481,91	498,91
1982	1751,43	1.359.500	2344,02	476,56	509,36
1983	1801,16	1.376.960	2384,98	485,32	527,02
1984	1806,68	1.414.620	2453,72	498,70	540,38
1985	1847,64	1.458.600	2508,24	515,23	559,86
1986	1890,93	1.493.200	2567,11	531,35	582,17
1987	1922,91	1.538.590	2602,87	538,73	609,04
1988	1984,54	1.600.000	2695,37	552,26	639,88
1989	2067,45	1.646.220	2793,34	577,80	654,16
1990	2161,50	1.678.270	2954,07	601,01	659,53
1991	2236,55	1.700.830	3346,24	614,63	649,83
1992	2265,75	1.714.800	3422,13	627,02	651,23
1993	2277,92	1.699.240	3384,31	630,62	648,99
1994	2331,15	1.736.760	3463,67	650,66	698,80
1995	2370,70	1.787.300	3523,00	666,00	719,18
1996	2418,56	1.806.550	3550,49	686,74	737,86
1997	2449,81	1.843.410	3601,77	712,11	763,72
1998	2531,17	1.876.600	3667,22	737,83	785,93
1999*	189,04	985,33	1911,23	364,13	802,90
2000	195,42	1.012,87	1968,42	376,97	829,60
2001	197,65	1.031,02	1979,85	381,33	845,90

Vir: Prilogi 5 in 6.

* Od leta 1999 je nacionalna valuta v Avstriji, Italiji, Nemčiji in na Nizozemskem evro.

Priloga 8: Povprečni letni menjalni tečaj valut proučevanih držav v primerjavi z ECU v letih 1981–2001 (število enot nacionalne valute za 1 ECU (evro))

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska
1981	17,8004	1.263,1	2,5147	2,7758
1982	16,7387	1.323,6	2,3770	2,6153
1983	16,0104	1.349,7	2,2705	2,5372
1984	15,7870	1.376,0	2,2380	2,5233
1985	15,7694	1.430,7	2,2263	2,5111
1986	14,9800	1.462,1	2,1287	2,4015
1987	14,5934	1.494,7	2,0715	2,3340
1988	14,6182	1.537,3	2,0744	2,3343
1989	14,5856	1.510,7	2,0700	2,3335
1990	14,4738	1.521,9	2,0519	2,3162
1991	14,4841	1.533,3	2,0507	2,3127
1992	14,2511	1.587,5	2,0210	2,2725
1993	13,6360	1.841,6	1,9368	2,1723
1994	13,5755	1.913,9	1,9248	2,1528
1995	13,1880	2.131,3	1,8736	2,0774
1996	13,4234	1.958,6	1,9096	2,1113
1997	13,8403	1.929,7	1,9642	2,2048
1998	13,8648	1.943,7	1,9692	2,2227

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2002.

Priloga 9: Bruto domači proizvod v stalnih cenah iz leta 1995 za proučevane države v obdobju 1981–2001 (v milijardah evrov)

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska
1981	96,61	1.070,99	942,30	173,61
1982	104,63	1.027,12	986,12	182,22
1983	112,50	1.020,19	1.050,42	191,28
1984	114,44	1.028,07	1.096,39	197,64
1985	117,17	1.019,50	1.126,64	205,18
1986	126,23	1.021,27	1.205,95	221,26
1987	131,77	1.029,37	1.256,52	230,82
1988	135,76	1.040,79	1.299,35	236,58
1989	141,75	1.089,70	1.349,44	247,61
1990	149,34	1.102,75	1.439,68	259,48
1991	154,41	1.109,26	1.631,76	265,79
1992	158,99	1.080,19	1.693,28	275,92
1993	167,05	922,70	1.747,37	290,30
1994	171,72	907,45	1.799,50	302,24
1995	179,76	838,60	1.880,34	320,59
1996	180,17	922,37	1.859,29	325,27
1997	177,01	955,29	1.833,71	322,98
1998	182,56	965,48	1.862,29	331,95
1999	189,04	985,33	1.911,23	364,13
2000	195,42	1.012,87	1.968,42	376,97
2001	197,65	1.031,02	1.979,85	381,33

Vir: Prilogi 7 in 8.

Priloga 10: Bruto domači proizvod na prebivalca v evrih (v GBP za Veliko Britanijo) v proučevanih državah (v stalnih cenah iz leta 1995) v obdobju 1981–2001

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska	Velika Britanija
1981	12.779,23	18.952,25	15.282,17	12.183,30	8.853,86
1982	13.822,16	18.134,23	16.008,51	12.733,87	9.045,58
1983	14.900,62	17.948,53	17.113,39	13.320,42	9.352,63
1984	15.157,71	18.036,26	17.935,35	13.705,86	9.562,61
1985	15.498,15	17.842,18	18.478,62	14.170,03	9.877,52
1986	16.631,16	17.838,80	19.766,47	15.196,32	10.240,42
1987	17.337,58	17.951,98	20.568,30	15.744,84	10.683,07
1988	17.816,01	18.119,53	21.155,12	16.028,77	11.194,49
1989	18.504,67	18.938,22	17.151,00	16.674,23	11.404,47
1990	19.319,40	19.125,01	18.141,07	17.356,46	11.458,07
1991	19.771,35	19.546,41	20.402,05	17.636,95	11.240,85
1992	20.099,58	18.997,37	21.016,30	18.176,35	11.226,10
1993	20.907,63	16.173,48	21.522,01	18.986,46	11.152,98
1994	21.384,45	15.864,48	22.101,42	19.651,46	11.967,80
1995	22.330,67	14.635,19	23.026,42	20.736,94	12.270,60
1996	22.354,20	16.069,15	22.701,92	20.944,72	12.548,65
1997	21.933,73	16.607,88	22.345,94	20.690,76	12.942,20
1998	22.594,18	16.764,72	22.705,29	21.130,07	13.266,92
1999	23.366,93	17.091,64	23.282,12	23.031,79	13.494,12
2000	24.096,16	17.535,83	23.952,49	23.694,13	13.942,79
2001	24.462,23	17.791,49	24.038,93	23.773,60	14.207,24

Vir: Prilogi 3 in 9.

Priloga 11: Povprečni letni menjalni tečaji slovenskega tolarja v razmerju z valutami proučevanih držav v letih 1981–2001 (število enot SIT za 1 eno enoto nacionalne valute)

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska	Velika Britanija
1981	0.0002	0.0003	0,0016	0.0014	0.0072
1982	0.0003	0.0002	0,0021	0.0019	0.0088
1983	0.0005	0.0006	0,0036	0.0033	0.0140
1984	0.0008	0.0009	0,0054	0.0048	0.0202
1985	0.0013	0.0014	0,0093	0.0081	0.0353
1986	0.0025	0.0026	0,0176	0.0155	0.0556
1987	0.0059	0.0057	0,0415	0.0364	0.1223
1988	0.0202	0.0192	0,1423	0.1276	0.4473
1989	0.2233	0.2144	1,5721	1.3562	4.6222
1990	0.9948	0.9441	7,0000	6.2156	20.1155
1991	2.3657	2.2224	16,6487	14.7463	48.4825
1992	7.4079	6.5964	52,1280	46.2252	142.7462
1993	9.7263	7.2000	68,4290	60.9712	170.0252
1994	11.2826	7.9863	79,3740	70.7739	197.0006
1995	11.7496	7.2839	82,6606	73.5205	186.9737
1996	12.7891	8.7756	89,9759	80.2927	211.4174
1997	13.0900	9.3789	92,1182	100.3515	261.5308
1998	13.4189	9.5657	94,4126	83.74986	275.2013
1999*	193.6253	193.6253	193,6253	193.6253	294.0493
2000	205.0316	205.0316	205,0316	205.0316	336.5545
2001	217.1851	217.1851	217,1851	217.1851	349.3743

Vir: Devizni tečaji 1945-1998; Bilten Banke Slovenije 2003.

* Od leta 1999 je nacionalna valuta v Avstriji, Italiji, Nemčiji in na Nizozemskem evro.

Priloga 12: Indeksi cen gostinskih storitev v Sloveniji v obdobju 1981–2001 (s stalno osnovo v letu 1995)

Leto	ICGS
1981	0,0010
1982	0,0013
1983	0,0017
1984	0,0025
1985	0,0048
1986	0,0107
1987	0,0245
1988	0,0717
1989	1,0644
1990	6,2630
1991	12,9644
1992	39,7619
1993	61,4321
1994	81,7661
1995	100,0000
1996	111,3000
1997	120,6492
1998	130,5424
1999	135,7641
2000	141,6020
2001	149,1069

Vir: Lastni izračuni, Statistični letopis Republike Slovenije, 2003.

Priloga 13: Indeksi cen življenjskih potrebščin za proučevane države v obdobju 1981–2001 (s stalno osnovo v letu 1995)

Leto	Avstrija	Italija	Nemčija	Nizozemska	Velika Britanija
1981	64,50	36,80	70,40	73,40	50,20
1982	68,00	42,80	74,10	77,70	54,50
1983	70,20	49,10	76,60	79,90	57,00
1984	74,20	54,40	78,40	82,50	59,80
1985	76,60	59,40	80,10	84,30	63,40
1986	77,90	62,80	80,00	84,40	65,60
1987	79,00	65,80	80,20	83,80	68,30
1988	80,50	69,20	81,20	84,40	71,70
1989	82,60	73,50	83,50	85,30	77,30
1990	85,30	78,30	85,70	87,40	84,60
1991	88,10	83,20	87,20	90,20	89,60
1992	91,70	87,40	91,60	93,00	92,90
1993	95,00	91,30	95,70	95,40	94,40
1994	97,80	95,00	98,30	98,10	96,70
1995	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1996	101,80	104,00	101,40	102,00	102,40
1997	103,20	106,10	103,30	104,20	105,70
1998	104,10	108,20	104,30	106,30	109,30
1999	104,70	110,00	104,90	108,60	111,00
2000	107,20	112,80	107,00	111,40	114,20
2001	110,00	115,90	109,60	116,40	116,30

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2002.

Priloga 14: Parcialni korelacijski koeficienti med turističnim povpraševanjem in vsemi pojasnjevalnimi spremenljivkami turističnega povpraševanja Avstrijcev po Sloveniji v letih 1981–2001

Pojasnjevalne spremenljivke	Parcialni korelacijski koeficient
$\ln \frac{BDP_{it}}{P_{it}}$ Dohodek	-0,244
\ln ICGS Cena	-0,619
DV1 Vojna v Sloveniji	-0,957
DV2 Vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini	0,218
DV3 Vojna na Kosovu	-0,373
t Priljubljenost	0,815
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ Navade	0,713

Vir: Lastni izračuni, 2004.

Priloga 15: Parcialni korelacijski koeficienti med turističnim povpraševanjem in vsemi pojasnjevalnimi spremenljivkami turističnega povpraševanja Italijanov po Sloveniji v letih 1981–2001

Pojasnjevalne spremenljivke	Parcialni korelacijski koeficient
$\ln \frac{BDP_{it}}{P_{it}}$ Dohodek	0,832
\ln ICGS Cena	-0,557
DV1 Vojna v Sloveniji	-0,949
DV2 Vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini	0,131
DV3 Vojna na Kosovu	0,618
t Priljubljenost	0,864
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ Navade	0,835

Vir: Lastni izračuni, 2004.

Priloga 16: Parcialni korelacijski koeficienti med turističnim povpraševanjem in vsemi pojasnjevalnimi spremenljivkami turističnega povpraševanja Nemcev po Sloveniji v letih 1981–2001

Pojasnjevalne spremenljivke	Parcialni korelacijski koeficient
$\ln \frac{BDP_{it}}{P_{it}}$ Dohodek	0,470
\ln ICGS Cena	-0,354
DV1 Vojna v Sloveniji	-0,898
DV2 Vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini	-0,028
DV3 Vojna na Kosovu	-0,447
t Priljubljenost	-0,208
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ Navade	0,818

Vir: Lastni izračuni, 2004.

Priloga 17: Parcialni korelacijski koeficienti med turističnim povpraševanjem in vsemi pojasnjevalnimi spremenljivkami turističnega povpraševanja Nizozemcev po Sloveniji v letih 1981–2001

Pojasnjevalne spremenljivke	Parcialni korelacijski koeficient
$\ln \frac{BDP_{it}}{P_{it}}$ Dohodek	0,107
\ln ICGS Cena	-0,338
DV1 Vojna v Sloveniji	-0,867
DV2 Vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini	-0,302
DV3 Vojna na Kosovu	-0,566
t Priljubljenost	-0,248
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ Navade	0,806

Vir: Lastni izračuni, 2004.

Priloga 18: Parcialni korelacijski koeficienti med turističnim povpraševanjem in vsemi pojasnjevalnimi spremenljivkami turističnega povpraševanja Britancev po Sloveniji v letih 1981–2001

Pojasnjevalne spremenljivke	Parcialni korelacijski koeficient
$\ln \frac{BDP_{it}}{P_{it}}$ Dohodek	-0,123
\ln ICGS Cena	-0,271
DV1 Vojna v Sloveniji	-0,194
DV2 Vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini	-0,824
DV3 Vojna na Kosovu	-0,860
t Priljubljenost	-0,206
$\ln \left(\frac{Y_{i(t-1)}}{P_{i(t-1)}} \right)$ Navade	0,870

Vir: Lastni izračuni, 2004.